РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA IV, UL. STALOWA 25 m. 10, ТЕЛ. 10-24-05. КОНТО ЧЕКОВЕ П.К.О. № 27110. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУКУ МУСЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА МАШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНІШЕ РУКОЮ). — ЗМІНА АДРЕСИ 30 ГР.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР *Проф. д-р ІВАН ОГІЄНКО*

ПЕРЕДПЛАТА *В КРАЮ*: НА РІК 6 ЗЛ., НА ПІВРОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РОКУ 1·60 ЗЛ. *ЗА ГРАНИЦЕЮ*: В ЄВРОПІ 8 ЗЛ., ПОЗА ЄВРОПОЮ 2 ДОЛ. РІЧНО. ДЛЯ ЧЕХІЇ, АВСТРІЇ Й МАДЯР ПЕРЕДПЛАТА КРАЙОВА. — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР., ЗА ГРАНИЦЕЮ 65 ГР.

РІК V. ВЕРЕСЕНЬ—ЖОВТЕНЬ 1937 РОКУ ЧИСЛО 9-10 (57-58).

Українська церковна термінологія в мові польській.

В українській Церкві в Польщі, особливо в православній, дуже часто доводиться вживати церковних термінів, пишучи польською мовою. Багато православного духовенства, не маючи ніяких вказівок у цій справі, пішли найлегшою дорогою, — почали свої церковні терміни заміняти відповідними польськими; таким чином появилися в православнім церковнім житті часті вирази: metropolita, arcybiskup, biskup, kanonik, infułat, ksiądz, psałmista, klasztor, kościół, kościelny, Jerzy, Andrzej, Bazyli й сотні т. ін.

Безумовно, це річ ненормальна, — мусимо триматися якоїсь системи, коли не хочемо дочекатися хаосу в уживанні церковної термінології навіть своєю мовою. Церква українська цілі віки вже й до нашого часу жила в Польщі, і віками виробила свою певну сталу систему: пишучи чи говорячи по-польському, вживати своєї власної церковної термінології, а не термінології польської. Тисячі найрізніших документів, писаних по-польському, з життя нашої Церкви в Польщі до її поділу підтверджують нашу думку.

Щоб показати, якої саме церковної термінології вживано в нашій церкві в минулих віках, подаю тут деякі виписки з „Архивъ Юго-Западной Россіи“ ч. І т. X, Київ, 1904 р., — тут я переглянув документи, писані польською мовою, головно від королів польських, за XV-XVII віки; частину документів писали наші архієреї, братства, манастирі і ін. Терміни подаю в азбучнім кирилівським порядкові, а цифра показує сторінку X тому „Архива“. Подаю терміни стародавнім польським правописом, як маємо в оригіналі.

akafisty 240
antimins 241
apparat 272, apparaty 236, cerkiewne apparata i inne ornamenta 321.
archimandryt 339.
archimandriczego 198.
archimandryta 339. 340. 380. 404, -tam 328.
archiepiskop 65. 66, archiepiskopa 230. 291.
Bohdan 499.
bractwo 344. 348.
Wasili 499.
wielebnego w Bogu ojca episkopa 217, Wielebny oiciec Hedeon, władyka nasz Lwowski 65, Wielebnego archiepiskopa 84, Wielebnego episkopa 329. 183, Wielebnego metropolity 352, Wielebnym metropolitom 353, Wielebny episkop 380. 381. 393. 352. 470, Wielebny ihumen 127, Wielebny ojciec 319.
wieczernię spiewano 66.
władyka 41. 378. 379, Władyka Łucki 381, Wielebnym w Bogu ojcu władyką Lwowskim 319.
władyczym 198, władyczą 320.
władyctwo Lwowskie 128. 183. 200. 202. 329, Władyctwo Lwowskie, Halickie i Kamienieckie 320.
wozduchi 237.
Halickie 320, Halickiego 378, Halickiemu 378.
Hedeon 65.
Hryhory 375. 376. 499.
dieceziey 467, dyecezyey 2?0, do diecezyej episkopiej Lwowskiej 324, w diecezyi Lwowskiej 319.
Dorowteja 378.
duchoweństwo 292. 341.
duchownego i świeckiego stanu 320.
dyakon 380.
dyakonskiebo 236.
Ewangelia 238.
episkop 341. 371. 380. 381. 497. 498, episkopa 216. 324. 341. 350, episkopowi 325. 326. 347, episkop Lwowski 185.

Як бачимо, встаровину, пишучи по-польському, українці вживали церковної термінології в своїй формі й писали: cerkwa або cerkiew, але ніколи не писали kościół; так само постійно писали cerkiewny, а не kościelny. Ніколи не стрічаємо встаровину слова ksiądz в приложенні до українського священика, а тільки ojciec (часто pop, і це слово вдавнину зовсім не мало образливого значення). Титулом наших архієреїв постійно було władyka, а ближчі назви бреніли: episkop, archiepiskop.

Стара українська термінологія міцно закріпилася в польській літературі й встаровину мала своє ясно окреслене значення. Самі поляки вживали, коли писали про нашу церкву, нашої термінології. Про це цікаві відомості подає нам „Słownik języka polskiego“ S. Linde, вид. 1854 р. В Словнику цим маємо багато слів з церковної української термінології в старій формі. Ось хоч трохи прикладів звідси:

A r c h i m a n d r y t a — przełożony klasztoru greckiego; archimandrycki.

A r c h i m a n d r y c t w o — opactwo.

C e r k i e w, cerkiewny — 1. kościół szczególniej greckiego obrządku, 2. kościół. Jan Kochanowski w Psalterzu: Abym cię Boże mógł sławić w cerkwi twojej wybranej.

E p i s k o p — biskup greckiego obrządku.

E p i s k o p i a, episkopstwo — biskupstwo greckie.

W ł a d y k a — władca, lecz szczególniej władający cerkwią, biskup grecki.

W ł a d y c t w o — urząd władyki, cf. biskupstwo.

W ł a d y c z y, władycki — od władyka lub władyctwa.

Хресні ймення встаровину писали або в їх церковній формі, або в формі живій народній: Wasyl, Hryhoryi, Iwan, Ihnat, Łukasz, Prokop, Semen і т. ін. Правда, при писанні по-польському часто хресні ймення полонізували вже й удавнину.

Отож, на основі вищесказаного, щоб запровадити певну єдність, краще було б держатися нам своєї віковічної традиції, й назви церковної термінології, а саме: назви церковної влади, церковних установ, свят, одежі й речей церковних, а також хресні ймення вживати в їх традиційній українській формі.

Але виникає тут одне ускладнення. До XIX століття православне населення в Речіпосполитій Польській не знало російської вимови церковних текстів і церковної термінології, і все вимовляло згідно з своєю традиційною віковічною вимовою, переважно українською, частинно — білоруською. Але в XIX ст.

урядовими розпорядженнями занесено до цього народу й другу вимову, вимову російську (окрім церкви уніятської, де позісталася стара українська вимова). От через це в теперішній час маємо три вимові церковних текстів, а тим самим і церковної термінології, — українську, білоруську й російську (білоруська частіш наближається до російської):

ц.-сл. букви	Українська вимова:	Російська вимова:	Білоруська вимова:
и, і, ѵ	у (але на початку слів і по голосній через *i*)	i	i
є	е (але на початку слів і по голосній через je)	je	je
ѣ	i	je	je
г	h	g	h
ѕ	z	z	z
ѡ	o	o	o
ѧ	ja	ja	ja
ѳ	f, t	f	f, t
Григо́рій	Hryhoryj	Grigorij	Hrihorij
Глѣбъ	Hlib	Gleb	Hleb
Меле́тій	Mełetyj	Mieletij	Mieletij
митрополи́тъ	mytropołyt	mitropolit	mitropolit
ри́за	ryza	riza	riza
Васі́лій	Wasyłyj	Wasilij	Wasilij
Гера́сімъ	Herasym	Gierasim	Hierasim
Вѣра	Wira	Wiera	Wiera
Неоні́ла	Neonyła	Nieoniła	Nieoniła
тре́бникъ	trebnyk	triebnik	triebnik
тра́пе́за	trapeza	trapieza	trapieza.

На закінченні спинюся ще над вимовою деяких грецьких буков у нашій українській церковній термінології. Справа в тім, що від найдавніших часів знаємо дві вимові грецького тексту: Єразмову (римо-католицьку) і Рейхлінову (грецьку). В нашій церковній літературі ще з самого початку її ми вживали новогрецької вимови, а не вимови римської, і через це й тепер мусимо вживати постійно тільки вимови своєї традиційної, а саме:

грецьке:	вимова украін.:	вимова римська:
η	y, i	e
β	w	b
ами́нь	amiń	amen
аллилꙋ́іа	ałyłuja	aleluja
псалти́ръ	psałtyr	psalterz
амво́нъ	amwon	ambona
митрополі́тъ	mytropołyt	metropolita
Виѳлее́мъ	Wyfłejem	Betlehem
Ири́на	Iryna	Irena

Оце найголовніші засади того, як писати нашу церковну термінологію латинськими буквами. Багато священиків запитували мене про це, і замість відповіді подаю про це коротку статейку.

Іван Огієнко.

Рідна мова.

Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Але камінь має.

Високопреподобні Отці та Високоповажані Пані і Панове! Відколи знаю цього віршика, часто його повторюю, і прийшла вкінці до переконання, що якраз тепер, тут у Канаді, наш український народ — хоч, слава Богу, не ввесь — супроти тієї святої правди, у тім віршику замкненої, сильно грішить!

Дивлячись на такий, з погляду знання української мови, сумний стан нашої української молоді в Канаді, я постановила, хоч може невдало, висловитися. Прошу з нагоди сьогоднішньої врочистости позволити мені в цій справі кілька хвилин часу.

Не серце, говорить автор згаданого віршику, а камінь у грудях у людини, що не шанує одного з найцінніших дарів Божих, — дару мови.

Не серце, а камінь у грудях людини, що не шанує рідної мови, що забуває ту рідну мову, „якою вчила нас усіх ненька говорити, ненька наша мила“.

Кого історія називає соромним іменем перевертня, ренегата, зрадника, як не людину, що стидається рідної мови, що цурається її, що переходить у чужий табір!

Рідна мова — це найбільший народній скарб, це найкращий національний одяг.

Всі свідомі народи рідну мову бережуть, як один із найцінніших національних скарбів. А людей, що розвивали рідну мову, що її творили, що писали рідною мовою, оточувано найбільшою пошаною. Імена таких увіковічнюються безсмертною пам'яттю.

Значення рідної мови для розвитку

наро́ду розуміють майже всі наро́ди, тільки нам, українцям, головно українській молоді, тут у Канаді, в тій прибраній нашій вітчині, раз-у-раз ту правду треба пригадувати. Навіть інтелігентні українські одиниці часто проти цієї правди грішать. Буває, що деякі батьки-українці не то не вчать своїх дітей рідної мови, але самі причина того, що їхні діти не вміють рідної мови. І не тільки не вміють, але погорджують нею!

Прошу! Візьмім, наприклад, хоча б так загально всім нам знаний факт, — перемінювання власних імен та прізвищ. Наскільки всім нам відо́мо, то в цій вільній країні вільно кожному, чи то наро́дові, чи поодинокій люди́ні, називати себе так, як диктують йому його рідна мова та рідні звичаї, то чого ж українцеві так дуже імпонує чужа назва, чуже ім'я, чуже прізвище, чужа мова, тоді коли повинна бути вживана рідна?

Люди́на культурна любить і шанує рідну мову. Українець, що його серце ще не перемінилося в камінь, у холодну брилу, любить і шанує рідну мову, а хто не любить і не шанує рідної мови, то чи можна його назвати українцем? Хіба ні!

Річ прегарна, коли ми говоримо багатьма різними мовами. Що більше мов знаємо, то краще для нас. Але дуже сумна річ, коли чужою мовою говориться, а рідної не знається. Така люди́на, скоріш чи пізніш — пропаща для свого наро́ду. А так не сміє бути. Наш найбільший поет, Шевченко сказав: „І чужого научайтесь, свого не цурайтесь!"

Тому один із найбільших наших обов'язків перед своїм народом — це обов'язок говорити рідною мовою, вчитись її, читати, співати та писати в рідній мові.

Українська мова — одна з найкращих мов світу. Так кажуть учені знавці — філологи.

І щодо багатства українська мова є одна з найбагатіших. А що там за різноманітність, який численний добір і тих-самих слів!

Українську мову може не любити тільки той, що її не знає, а не знає її той, що її не любить.

Отже, найпершим нашим обов'язком є говорити рідною мовою, але й не меншим обов'язком українця є вчитися рідної мови, бо не вистачить те, що навчила нас ненька, батько, брат, сестричка, — треба **вчитись** рідної мови! Такий уже в світі закон, що всього, крім зла, кожний чоловік повинен учитися.

І вкінці мушу ще сказати, звернути увагу, що час би вже нам, канадійським українцям, узятися за перо, — писати в рідній мові. Наші старокраєві дописувачі не занадто строго скритикують наші дописи, наші книжки. Не лякаймось невдачі, а берімся до діла, — до писання в рідній мові. А стала пильна праця завсіди увінчається успіхом.

„Учітеся, брати мої, думайте, читайте..."

Отже, — вчімся, думаймо, читаймо та пишім у рідній мові! А Бог, бачучи наші змага́ння й труди, напевно поблагословить. А без благословення Божого нічого доброго бути не може. Отже, воля й доля неньки України залежить від Бога й наших змагань.

Мово рідна, слово рідне,
Вже вас не забуду, —
Любити вас, шанувати,
Поки життя, буду!

Ріджайна, Саск. Анна Пукіш.

За промову, яку подаємо, панна Пукіш виграла нагороду й пугар під час змагу бесідників на з'їзді БУК-а в Саскатуні, Саскечеван, Канада, в 1936 році. Передруковуємо з „Америки" (Філадельфія) за 27. II. 1937. Чому авторка зовсім не згадала про працю „Рідної Мови"?

Складня української мови.

II. Частини речення пояснювальні.

3. Прикладка (апозиція).

Ол. Потебня в своїй праці: „Изъ записокъ по русской грамматикѣ" т. І-ІІ, а особливо в т. ІІІ переконливо показав і сотнями прикладів удоводнив, що в початковій людській мові іменник-субстанція й його прикметник-назва якости не розрізнялися, злиті були в однім сло-

ві, а їх вирізнення настало тільки з бігом часу. Звідси ставало ясним, чому йменники мають таку велику атрибутивність. „Атрибутивность существительнаго должна увеличиваться по направленію къ древности“, твердить Потебня (III 131), і силою прикладів переконливо це доводить. Атрибутивність іменника в живій українській мові надзвичайно сильна, і такі сполучення, як: мед-липець, хлопці-молодці, вітер-суховій, овес-самосій, парубок-зайда, сестра-жалібниця, баба-шептуха, жінка-цокотуха, м'ясо-свинина і сотні т. ін. у нас звичайні, а всі ці вирази не трудно обернути й на звичайні прикметникові атрибути: липневий мед, молоді хлопці і т. ін.

Слово, скажемо, хыщєнъ зпочатку було йменником і прикметником, і тільки пізніше закінчення -икъ витворило з нього окремого йменника; але в силі виразів, таких, як: чєловѣкъ грѣшьникъ, вълкъ хыщникъ, мѫжь борьць і т. ін. в другому слові по йменнику ще зовсім ясна й свіжа його атрибутивність. Таким чином на вираз: чоловік грішник, зам. чоловік грішний, треба дивитися, як на вираз архаїчніший, як на вираз ще початкового людського мислення.

Ось через це форми: „грішний чоловік“ і „чоловік грішник“ дуже близькі до себе; тут *грішний* і *грішник* — атрибути до слова *чоловік* (наше *людина*). Різниця між цими формами головно в тім, що атрибут-прикметник сильніше зливається зо своїм іменником, як означення його якости, тоді як при атрибуті-йменнику кожний іменник має свою якість, хоч і близьку. Прикметникове пояснення (атрибут), висловлене іменником і поставлене в тім самім відмінку, що й керівне слово, зветься п р и к л а д к а (апозиція). Так само, як і прикметниковий атрибут, атрибут іменниковий (цебто прикладка) відповідає на питання *який*, напр.: Жив у Києві в неволі ханський син, малий хлопчина, М. Вороний. Тут „малий хлопчина“ пояснює йменника „син“ і обидва стоять ув одному відмінку, — в називному. Прикладка (переклад із лат. appositio) звичайно погоджується зо своїм керівним словом тільки в відмінку, а в роді й числі може не погоджуватися, як форма самостійна. Зазначається прикладку або тільки одним словом — іменником, або цей іменник має й свій прикметниковий додаток; звичайно прикладка — це йменник, але не рідко може бути й прикметник, що заступає йменника; іменниковий займенник прикладкою ніколи не буває (Потебня I 104). Часом прикладка може бути не до йменника, але до його заступника — займенника.

Прикладка — надзвичайно стара форма, відома багатьом европейським мовам. Знають її навіть деякі мови неевропейські, напр. семітські. Так, прикладка не рідка в мові давньоеврейській, напр. Псалом 60^5:

הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן תַּרְעֵלָה

hiš'kitanu jajin tar'elah — „напоїв нас вином-отрутою“, цебто: „напоїв нас отрутним вином“. Як бачимо, і в надзвичайно старій еврейській мові прикладка зовсім легко переходить на прикметника, як і в мові нашій.

Істотна відміна прикладки-апозиції від прикметникового пояснення-атрибута, як бачимо, не велика й сильно затирається, — більша різниця формальна. Апозиція показує якість іменника (субстанції) через порівняння з другим іменником, тоді як атрубут показує якість, приложену до йменника. Близькість апозиції до звичайного атрибута виявляється ще й у тім, що апозиційний стосунок так само, як і стосунок атрибутивний, дуже легко переходить на предикативний, напр.: „Пішов столяр Іван“ і „Іван столяр“, останнє — закінчене речення. Прикладка взагалі має помітну предикативну силу, чому, як показав те Потебня, вона легко переходить ув окреме закінчене речення (III 318-336).

Керівне слово, що має при собі прикладку, висловлюється іменником або словом з'іменникованим, цебто підмет, присудок, об'єкт і кличне слово можуть мати при собі апозицію. Щодо свого панівного слова, то прикладка може бути по ньому, цебто постпозиційна, або перед ним, препозиційна. Постпозиційна прикладка самостійніша, вимовляється по певній павзі, але прикладка препо-

зиційна звичайно тісніше в'яжеться зо своїм керівним словом.

Дехто з учених виділюють прикладку, як вставні чи кличні слова, поза речення, але, на мій погляд, тісний зв'язок прикладки з атрибутом і сама істота її говорять проти цього.

Прикладка — це дуже важливий спосіб прикрашувати нашу мову, чому її так часто вживають поети й добрі стилісти. Та й логічно прикладка глибше окреслює йменника, а тому являється ознакою розвиненого думання й небуденного стилю. Добрий поет завсіди старанно пильнує давати гарні, небуденнояскраві приклади, що роблять нашу мову яснішою й докладнішою, а до того й поетичною. На жаль, сучасна наша поезія взагалі відірвується від рідного джерела — народньої поезії, прив'язуючись до міста, а тому прикладка стала зовсім рідка в сучасних поетів.

Прикладка в українській мові, особливо поетичній, надзвичайно часта, — я не знаю іншої слов'янської мови, де б прикладка була така звичайна в мові. В цім відношенні українська мова серед мов світу стоїть на першому місці, даючи своїм поетам могутній поетичний засіб до рук.

Українські Думи, як твори чисто українського народнього духа, переповнені прикладками найрізнішого характеру. Мистецька стилістична вартість цих прикладок часто надзвичайно висока, чому й подаю тут більше прикладів із наших Дум (користуюсь львівським виданням Ф. Колесси 1920 р.). Стилістично Думи сильно впливали як на письменників старших, так і молодших, через що в нашій поезії повно високовартісних прикладок. А взагалі народня українська поезія переповнена влучними прикладками.

Ось приклади з Дум: Не з горя-біди схотілося бенкети всчиняти 130, Вдовонебого 107, Чи не буду собі луччої доліщастя мати 71 і т. ін.

Ось приклади з Дум самих іменників з їх прикладками (цифра вгорі по цифрі показує, скільки раз на сторінці вжито цього виразу): Алкан-паша, Алкан-пашева, козаків бравославців-небувальців 125[4]. 126, вовки-сіроманці 127[2], вовцісіроманці 69. 70, води-погоди вижидає 69, Господа-Творця 113, гості-панове 113. 116, гріх-страм 116, ґрунта-худобу паювати 71, із день-години 129, дівкабранка, дівко-наймичко 149, Дніпре-батьку 126, до Дніпра-Славути 126, к Дніпру-Славуті 85, друзі-молодці 134. 151[2], дуки-срібляники 148. 150. 151, Дунай-вода 126, жид-рандар 138[3], жида-рандара 102. 138, 139, жиди-рандарі 137[3]. 138. 139[4]. 140, жидів-рандарів 140[3], жіночки-голубочки 156, звіру-птиці 67. 69. 112, по істині-правді 94, кайдани-залізо 65, каюклодка 86, кінву-чвертівку 149, козак-сердега 127, козаче-сіромахо 154, корчмокнягине 156, куми-побратими 116. 118, люлька-бурунька 127, ляхів-ворогів 127, Ляш-Бутурлак 79, мед-вино 102. 156, брали мито-промито 137, од неборакастарця 137, оковита-горілка 105. 140, оковиту-горілку 126. 148, оковитої-горілки 105, орли-чорнокрильці 69[2]. 70. 121. 127, орлам-чорнокрильцям 121. 122, отаман-батько 134. 135[3], отця-неньки 121, отця-паньматки 100, панами-башами 153[2], пані-ляшка 136, пани-молодці 127, панове-молодці 85. 125. 155, пили-тумани вставали 66, кайдани руки-ноги поз'їдали 64, ручками-пучками 113, у світлицікам'яниці 81, сіни-хату вимітати 115, до Січі-матери 127[2], слави-лицарства 147, слави-пам'яти 101. 122, статки-маєтки 63, стежки-доріжки 142, стрільці-булахівці 90, турки-яничари, до Царя-города 126, на Черкеню-долину 102[4], на Черкень-долину 102, по Черкені-долині 105, п'яного чола-меду наточила 149, шапкабирка 148. 152 і ін. Вираз: „йому здається, що його козак медом шклянкою, або горілки чаркою вітає“ 144[2], це: „меду шклянкою“, „горілки чаркою“.

В Думах часто знаходимо, крім звичайного сполучення двох іменників, ще й таке, що між іменником та прикладкою вставлюється ще деякі слова, напр. злучники й ін. Це вже розбиття або й забуття звичайної форми. Так, звичайно маємо козак-нетяга, козака-нетяги 148, козаку-нетязі 150[3]. 152, козаків-нетяг 156, але вже маємо й: „козак, бідний нетяга“ 148. 150. 151, „козаку, бідному нетязі“ 148; огнем-мечем 77. 126 — і „не боїться ні огня, ні меча“ 152; отець-

мати 71 — і „буду отця та й матір штити“ 94, „отця й неньку“ 121; сребро-злато 77. 86, срібла-злота 122, сребра-злата 126 — і „сребро і злото“ 125. 126. 140; тернами-байраками 123, терни-байраки 125, — і „із тернів із байраків“ 123; хліб-сіль 70. 113. 131, хліба-соли 95. 108. 147, — і „на хліб і на сіль зазивали“ 112; шлях-дорога 114[2] — і „шляхи і дороги“ 126; бодай ти щастя-долі не мав 107 — і „щастя й долі собі не мала“ 73.

Ще ось такі, ще далі від звичайної форми відбіглі, приклади з тих таки Дум: Біду та неволю приймати 81 (цебто: біду-неволю), зождав малую годинку, невелику частинку 125, у той час у годину 105[2] і т. ін.

Це панівні форми нашої прикладки. Ці прикладки Дум часто наслідують наші письменники, бажаючи поетичніше змалювати свою мову. Напр. В. Євтимович у своїх споминах „Військо йде“, Л. 1937 р., на ст. 67-70 так наслідує прикладки Дум: „Москва військо козацьке підступом-зрадою скасувала, вольності-права предковічні потоптала, добра-маєтки відняла-відібрала... й народ наш на невільництво-кріпацтво обернула“. Ще: від батька-неньки, чужі краї-народи руйнували-плюндрували, нашим потом-кров'ю під свою владу-панування підбивали, війну з німцями-австрійцями зачинати, гайвороння-круків годувати, братіка-москаля воювати, жінок-діток покидати, про нашу волю-згоду не питав, власної сили-волі не маючи, волю-право дістати, дітям-внукам передати, запитаємо, панове-браття, поради-розради, жнива-урожай збирати, пригоди-напасті відстояти, заліза-криці на плуги-леміші маємо з достатком і т. ін.

Прикладку в реченні ми завжди вимовляємо з помітно підкресленою інтонацією; сила цієї інтонації різна, в залежності від наближення прикладки до керівного йменника, а в залежності від цього ставимо й інші знаки розділові.

Трудно підшукати основу, щоб за нею поділити прикладки нашої мови. Шахматов ділить їх за значенням на чотирі головні групі: 1. прикладки якости, 2. ласкавости або докору, 3. родові ознаки і 4. утотожнення. Але ці групи зовсім тісні для всіх типів прикладок, чому багато їх позістається поза цими групами. Подаю тут інший поділ, — інтонаційно-значеневий, що назовні відбивається тим чи тим знаком розділовим, а це для нас важливе особливо з погляду педагогічного.

1. Прикладка висловлена одним словом і зо своїм керівним іменником складає дуже близьке одне розуміння. Цей тип прикладки дуже частий у живій народній мові, його люблять і письменники. Така прикладка з'єднується зо своїм словом рискою, а при вимові затримує свій окремий наголос і підкреслюється незначною притихшеною інтонацією. Напр.: Мою душу самітну пожерла гадюка-нудьга, М. Вороний. Козаків-братів з неволі визволяли, Кул. До раю-щастя чоловік узятий буде із недолі, Грінч. Бідна мати плаче ревно в скрутощі-журбі, Стар. На вас, завзятці-юнаки, борці за щастя України, кладу найкращії думки, мої сподіванки єдині, М. Стар. У Шевченка: Добре, батьку-отамане; Як ту воду, відром-цебром вино розливають; Журба в шинку мед-горілку поставцем кружляла.

Головною ознакою цього типу прикладки, найчастіш — постпозиційної, є те, що вона значеново зливається зо своїм керівним словом ув одне спільне розуміння, що дуже добре зазначається рискою. Через цю велику близькість обох іменників часто не легко розрізнити, де саме маємо прикладку; керуємся тим, що менше, родове поняття — це прикладка.

В живій народній мові до цієї групи належать іще цікаві приклади, коли замість прикметникового атрибута вживається прикладки з виразним прикметниковим характером: Несе мене лиска по каменю-мосту, Рудч. І 27, Дев'ятого дня із неба води-погоди вижидає, Зап. о Ю. Р. І 38 і т. ін., цебто замість: по камінному мосту, погожої води. А часом маємо тут сполучника: Ой у полі криниченька і холодная вода Чуб. V. 285, цебто криниченька холодної води (див. Потебня III 179-183, 283). Пор. у Фран-

ка: Простий хрест, — в корі береза (простий березовий з корою хрест).

Коли ж однослівна прикладка, що стоїть по йменнику, просто пояснює йменника, то її беремо в коми: А вас, письменних, треба б бити, Шевч. 348. Що ж тепер я, сирота, діяти буду? Часом така прикладка приєднується словом *як*: Брата, як військового, забрали на війну.

Прикладка при об'єкті з прийменником повторює його прийменника: Забрали в Івана, в сироти, останню корову, — тут добре знати й підлеглість прикладки керівному йменникові.

2. Найбільшою поетичністю вирізнюються ті прикладки, що складаються з декількох слів. Це той таки епітет, тільки висловлений іменником зо своїм прикметником; в реченні таку прикладку, якщо вона постпозиційна, цебто стоїть по керівному іменникові, виділюємо комами, а в вимові — виразною сильною інтонацією з двома павзами (на місці ком). Це найвищий рід прикладки, і поети-стилісти пильнують частіш уживати його й давати найкращі зразки їх. Напр.: Шевченко: Заговорили так, що й німець не второпа, учитель великий; Нехай мати усміхнеться, заплакана мати; Оживе добра слава, слава України; І нам, синам, передали свої кайдани, свою славу; Дніпро, брат мій, висихає. Жив у Київі в неволі ханський син, малий хлопчина, М. Вор. Ти піди у землю руську, наших ворогів країну, М. Вор. Як її терпіти, долю цю важку, Грабов. Орися, дочка сотника Таволги, була вже не дитина, Кул. На кого ж я тебе лишу, сиротину нещасну, Коцюб. Він добрий, батько хресний, він її послухав, Коцюб.

Коли прикладка препозиційна, цебто стоїть перед керівним іменником, тоді вона зближується до звичайного атрибута, а тому комою її не відділюємо: Дочка сотника Орися була вже не дитина. У Луцьку, славнім місті, зібрався люд увесь, Б. Грінч.; але: У славнім місті Луцьку зібрався люд увесь.

3. Часом прикладку зазначаємо ще більше підкресленою пониженою інтонацією й великою павзою перед нею, тоді її можна виділяти в реченні рискою, напр.: Сивий діду, — Дніпро, свої води давно ти всі морю оддав! Дніпро — брат мій висихає, Шевч. (але можна й так: Дніпро, брат мій, висихає, — залежно від сили інтонації).

4. Прикладка часто може губити свою наближенність до йменника, й бути зовсім незалежною в реченні, як і кожний інший член. Це наші буденні прикладки, що вже не правлять за поетичний засіб, а тільки докладніш з'ясовують іменника; таких прикладок, як назов родових, уживаємо при назвах видових: географічних назвах, при зазначенні посад, чинів, імен по батькові, станів, занять, споріднення й т. ін., напр.: місто Київ, містечко Брусилів, річка Дніпро, гора Арарат, професор Іванів, горожанин Чайка і т. ін., — прикладками тут будуть: Київ, Брусилів, Дніпро, Арарат, Іванів і т. д., цебто вужчі, родові поняття, а за керівне слово правлять тут іменники ширшого, видового значення: місто, річка, гора й т. ін. Збіг двох іменників у цій групі такий сильний, що між ними ніякого розділового знака не ставимо. Мало того, часто й не легко окреслити, що саме вважати за прикладку, особливо в таких формах, як ім'я і прізвище: Іван Марків, — тут прикладкою буде — підкреслюючи ім'я *Іван* — слово *Марків;* але коли підкреслимо сильнішим наголосом прізвище, то за прикладку стане *Іван*.

Прикладка не є самостійний член речення, — вона залежить від свого керівного іменника. Ця залежність виявляється в тому, що прикладка звичайно згоджується з цим керівним іменником у відмінкові, а в роді й числі не конче; проте пор.: син-одинець, дочка-одиниця, хлопча-одинча. Але не рідкі випадки, коли прикладка не згоджується й у відмінку, напр. пан-отець, пан-отця, пан-отцем і т. ін. В давній мові прізвища часом були незмінні, часто не змінювалось слово *князь*, і т. ін. Коли прикладку приєднуємо словами *на ймення*, *прізвищем*, то ймення чи прізвище по них звичайно стоїть незмінно уназовному: Познайомився з інженером, прізвищем Луців. Те ж маємо при множинних географічних назвах: Приїхав з міста Чернівці.

Література. А. Потебня: „Изъ записокъ“

1-II 99-104, III: Аттрибутивность существительнаго 129-261, Несогласованіе приложенія въ падежѣ 262-277, Переходъ приложеній въ предложенія 318-336. Д. Овсянико-Куликовскій: Синтаксисъ 217-233, 20-21. А. Шахматовъ: Синтаксис I 21-22 (§ 21), 272-283. Н. К. Грунскій: Очерки по исторіи разработки синтаксиса I вип. 3 ст. 64-65, II 64. Буслаевъ: Истор. грамм. 235-241 § 240, § 125. Докучаевъ Т. В.: Что называется приложеніемъ или аппозиціей, „Пед. Сб.“ 1891 р. т. II кн. 3 ст. 281-286. М. А. Тростниковъ: Приложеніе, „Пед. Сб.“ 1904. II. 2. 162-165, 1905. 12. 537-539. Є. Карскій: Бѣлоруссы, 1912, II. 3. 126-128. Пешковский: Русск. синт. 60-61. 163-164. 383-384. Е. Истрина: Синт. явленія, „Извѣстія“ 1919 р. XXIV. 2. 73. 145-147. Е. Карский: Наблюдения, „Извѣстия“ 1929. II. 1. 43.

Іван Огієнко.

Характеристика стилю В. Стефаника.

Порівняння й епітети, як артистичний засіб образовости стилю Стефаника.

I. Порівняння.[1]

Поза кількома прикладами порівнянь зо світу абстрактного й конкретного, решта взята тільки зо світу змислового. Напр. (абстр.): Бо тіло все перебуде, потім нічого не пізнати, але сумління точить. Та то видко на дереві на такім великім, що хмар досягає. Розколеш єго, а там сама червотина, червяка не видко, ніколи не вздрите, а сточене раз коло разу. То так сумліннє точить з рода в рід ст. 149, і: Котила си весна, як море, як потопа, ст. 188. Най тобі оца сина баня так потріскає, як моє серце, ст. 189. і т. д. Змислові, напр.: Дриботів (хлопець) ногами по грубій верстві пороху і лишав за собою маленькі сліди, як білі квіти ст. 12... А вікна вплач за ним, як маленькі діти, ст. 18. Марійка з заплетеною кісочкою, як мишачий хвостик 33. Зорі мерехтіли, як золоті чічки ст. 47. Хоч сонце, як рідна мама, розгрівало старі кости, ст. 66. У місячнім світлі розстелилася на долині ріка, як велика струя живого срібла, ст. 75. І скакав з могили на могилу, як осіннє перекотиполе 109. Вітер вив, як гнаний пес 141. Встає Франко з таким ясним чолом, як сонце... Трильовський в биндах, як дівка, ст. 200. Але ті наші, що пішли в чужу службу... ходять сараки, як песики, що їх ґазда пустив у чисте поле, 20. (Жінки) стояли, як з дуба витесані, ст. 217. і т. д. і т. д.

Стрічаються теж порівняння „контрастові“, напр.: Ой, легко, як камінь гризти, ст. 18. Часто деякі з частей порівняння, а головно, коли йде про предмет чи й цілий образ, з яким порівнюємо, виступають по кілька разів чи то в тому самому довкіллі, чи то в різних конфігураціях і конситуаціях. Напр.: А ми (родичі) як щенята на них (дітей) дивимо си, ст. 16. Хлопці вже зважилися і підбігали, як щенюки ст. 52 ...А вони (діти), як щенята коло голої кістки, коло того хліба заходилися, ст. 74. Тай скавулите, як щенюки ст. 98. Ци брешу, як пес, ст. 8. Тай поховають нас, як псів 16. Бий, як пса від чужої хати 17. Уваліт му ноги, як псови 51. Вітер вив, як гнаний пес 141. А вони (думки), як пси скавулять коло голови 147. А світі дивлют си на пусту хату, як голодні пси 186. А діти голюкают, як на пса 191. Так тьижко, як з камінє за той ґрейцір 20. Радним, як коли би камінь з серця впав 24. Сплю, як камінь 59. Чогось йому так стало, як коли би йому хто тяжкий камінь поклав на груди 74. Дес умирають... а я, як отот твердий камінь, то го ніхто не годен роздавити 70. (Мама) привязана чорним волоссям до чорної землі, як камінь 79. Лягли ви (слова, сміх, плач) на мене, як лягає чорне каміння зломаного хреста на могилу в чужині 83. Буду світ свій різбити, як камінь 84. Отак Іван дивився на людей, як той камінь на воду 89. В стайні запанував тяжкий відпочинок, що по утомі зораних ланів паде на стайню, як тяжкий камінь 134. Я подав си до порога, бом чув, що її очи віпали і покотили си, як мертве камінє по земли 190. Чоловік спить, як камінь 203. ...Та вода спливала, як з каміня 218.

---
[1] Див. РМ ч. 6 (54) ст. 247-250.

А шкода, шос уріс (син), як дуб 49. Голодняки падали, як дуби 130. Та вони (сини) були, як дуби кучеряві 189. Відпочиваю по дорозі, як дуб міцно закорінований у земли, а галузє під небесами, в школі 200. ...і побілів, як папір 133. ...бо то біленька кістка, як папір 157. ...а в третій цьогорічна біла (солонина), як папір 114. ...та у білю полотно, як папір 203. Личко буде, як папірчик 63. Як стану, як глипну, то так мені весело, як мамі, шо дивитси на свої діти 58. ...хоч сонце, як рідна мама, розгрівало старі кости 66. Сонце пестило його, як рідна мама 125. Ти (роса) так, як мама, що не дає (= боронить) своїх дітей 206. Він стидався, як дівчина 159. ...а там ззаду від дверей крикливий Трильовський, в биндах, як дівка 200. А вона (стара мати) вертає з ними (внуками) та радується, як дівка 207. ...то ми самі господарі гомоніли коло хати, як бжоли коло цвіту 199. ...а гудуть (внуки), як бжоли 207. Опівночі мужики, як бжоли матку, обступили нас 194. ...тай полетіти (чорт) з нею (бабою), як вітер 78. Я тут буду, як буйний вітер панувати 84, ...бо від жіночого стола надбіг плач, як вітер 92. ...то я вмію брикати, як кінь 181. Кобисте не курили такі тютюни, бо я гину від них, та не ржали, як коні, бо я глухну 195. Іду ніби до дітей, стара напхала в торбу всілячини ...не жалує мене, сідлає, як конє 200. Хлопці будуть, як лошачки, то перебігати діда, то лишати позаду 119. Отець парох, як лошак, побіг до хати, 191. Не хотілас іти на цу Канаду, то підемо світами і розвіемо си на старість, як лист тополи 91. Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листє 94. Катерина затряслася, як осиковий листок перед бурею 206. Якби взьив на долоню пірє тай подув, то так пішло все 59. Здавалося, що ті очі (дитячі) важили би так, як олово, а решта тіла, якби не очі, то полетіла би з вітром, як піря 74. Я тих панів то вмію ріхтувати, та таке легеньке, як пірє, подуй — то воно полетіло 129. Дес воно ландає, дес воно нишпорит по дворі, як курка 62. Хатчина маленька, непоказна, виглядала між другими хатами, якби хто пустив між громаду чорних птахів маленьку, кострубату курочку 131. Аді днинка, як золото 56. З цих дум вирвало його сонце, що зійшло, як золото 207. (Невістки) такі червоні, як калина 115. Вона дає тобі повну хату дітей і внуків, що регочут си, як срібні дзвінки, і червоніют, як калина 171.

Отже, як бачимо т. зв. comparatum виступає часто в тій самій мовній формі, але все чи в сполученні з іншим т. зв. comparandum, чи то зо зміненою основою порівняння, все в новому змісті й оформленні, а те все викликує в читача все нові, свіжі, легкі, а заразом пластичні й природні образи, і саме в тому їх вага й вартість, як артистичного вислову, краса й сила.

Що ж автор порівнює? Повна відповідь на те питання вимагала б багато місця, коли б ми хотіли наводити всі приклади. Тут тільки коротко згадаємо, що автор послуговується порівняннями дуже часто. Нема сторінки, щоб не було їх кілька. Поза деякими буденними звичайними порівняннями його героїв-селян, узятих разом із їх сірою оплаканою буденщиною (напр.: Чмакає, як штири свині 43, А він такий зателепаний, як холєра 43 і т. д.), стрічаються в Стефаника порівняння наглядні, високо поетичні з глибоким артизмом. Напр.: Звізди мерехтіли, як золоті чічки на гладкім, залізнім тоці 47. У місячнім світлі розстелилася на долині ріка, як велика струя живого срібла 75. Лиш голубе небо морщиться, як голубе море 80. Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листє 94. Розспівалася (пісня) в його душі, як буря, розколисалася, як мамине слово 108. Пішов своєю дорогою, як птах, що своїх крил на собі не чує 108. Йшов, як тінь спорохнавілого дуба перед заходом сонця 109. І скакав з могили на могилу, як осінне перекотиполе 109. (Невістки) такі чорнобриві, як гвоздики, такі червоні, як калина 115. Сонце пестило його, як рідна мама 125. Пшениці і жита, як золоті і срібні гаї, тай легким вітром до себе клонилися. По золоті і по сріблі плавали легенькі, чорні хмарки, як тонка шовкова сіть. Море

сонця у морі безмежних ланів. Земля під колоссям лящіла, співала, словами говорила 130. ...і котилася весна, як море, як потопа; та тогди, пташко, твій спів спливав у моє серце, як різка вода в новий збанок 188. Ти, Боже, поливаєш всю землю росою так, як ми росадник 206 і т. ін.

Якщо йде про граматично-формальну сторінку порівнянь Стефаника, то поза рідкими випадками механічного зіставлення (напр. діти — піна воді 1), поодинокі часті порівняння получені звичайно відповідними порівняльними злучниками, т. є.: як, як коли би, якби, так якби, так як коли, мов.

Щодо загальної характеристики Стефаникових порівнянь, то треба й тут підкреслити ту „двомовність“ Стефаника, яка не тільки виступає в його звуковій будові,[1] але теж сягає далі, в його літературні й артистично поетичні засоби слова. Справді, порівняння як героїв-селян, так і самого автора (в стислішому змислі), природні, безпосередні, взяті з дійсного життя, з природи й її явищ, але зате порівняння „самого автора“ більш артистичні, більш вишукані, повні поезії. А тоді, коли автор порівнює цілі образи до себе, — то являється перед нами мистцем слова.

[1] Порівн. „РМ“ за березень 1937 р.

II. Епітети.

Маломовність і ощадність Стефаникового слова не перемогла його поетичного хисту навіть в уживанні цілого ряду епітетів, що, як ті рожі, прикрашують його квітник слів. У нього сонечко: ясне 207, вічне 207, святе 39, 67, веселе 128, поле: пусте 14, чисте 201, цвітисте 81, синє 84, земля: сира 28, 98, рілля чорна 55. 108, світ бідний 27, 54, шовком тканий, сріблом білим мережаний і перлами обкинений 84, ніч: божа 26, сльози: білі 14, гарячі 82, жаль безсильний 13, хмара: чорна 27, червона 46, біла 80, вітер: легенький 40, 87, буйний 84, дорога: ясна, 107, далека 47, блискуча, гладка, сталева 119, стежки: біленькі, рівненькі 122, вузенькі 132, звір: люта 68, життя: сіре 70, ріка: блискуча 75, ворон: чорний 79, година: вечірна, чудна 80, небо: синє, голубе 172, сорочка: біленька 83, скиби: чорні 84, плуг: білий 84, стріла: золота 85, Господь: милосерний 89, неділя: світа (= свята) 93, весна: красна 124, 142, сон: солодкий 125, святий 206, жура: чорна 127, трави зелені, ліси сині, потоки білі 128, кінь вірний 204, ангел — дитинка Божа 68 і т. д.

Епітети заступлені звичайно прикметником, рідко іншою частиною мови.

Львів. Іван Ковалик.

Лайка в українського народу.

Роман Уласа Самчука „Кулак“.

(Докінчення).

III.

Поза чортом в українських лайках дуже часто виступає домашня худобина, особливо дурніша чи брудніша, та гаддя. Поділ худобини на мудру й немудру, чисту й нечисту відомий із найдавнішого часу, і з того часу йде й лайка на неї, особливо ж на барана, осла, собаку, пса, свиню, суку й т. ін. Лайки ці повстали через порівняння (дурний, як баран > ти баран); з бігом часу порівняння забулося, а порівнювальні члени злилися в лайку. Але порівняння живі тут ще й тепер, напр. у „Кулаці“ маємо: Живеш, як баран 133. Ненавиджу вас, як гаддя 107. Губу, мов дихавична кобила, перевісив 93. Ти вперся, як осел 166.

Ось таким чином через порівняння повстали всі худобинні лайки. З таких лайок у „Кулаці“ знаходимо: З тобою говорити, все одно, що бегемота вчити азбуки 167. Розумна з нього була бестія 112. Гаде, крикнув 110. Якого гаспида мовчиш 39. Ііч, кордупель, розспівався 72. Який осел меле дурниці 273. Ех,

пика твоя осляча 9. Добродійна ослятина 195. Згуки подібні до якогось виття; ніби пес, що виє на місяць 30. Що то значить, пся кров 104 (з польського: psia krew). Нап'єшся, як свиня, та й морочиш голову 10. Вилущу до останнього всі твої ікла, як що не перестанеш свинити 158. Жаль собачому синові 5. Нажерся, сукин син 108. Якийсь то сукин син роздував це 41. Ні, сучий син, хропе 33. Ну й сучий син, отой Кравчук 45. Хто то, сучий син, пакостить 47. Він саме господарством, сучий син, завідував 63. Чи перестанеш ти, сучий сину 9. Сучого сина 197. Сучий пацюк 79. Маєте, сукини сини 104. Гарно, сукини сини 209. А вони, сукини сини, вже підвезли 210. Видко хотіли в поле, сучі діти 95. Регочуться, сучі коти 17. Сучі коти 98. От сучі коти 148. Жвачна тварино 110. Мій лабатий приятелю 252. Тю, згинь і пропади 96 і т. ін.

Те, що лишається по дохлій тварині — стерво, віддавна найбільш бридке для людини, чому й стало за дуже поширену лайку: От стерво старе 45. Пронюхали, стерви 85. Крадуть, стерви 148. Ті стервиська цілий світ ограбували 51. Падлюки 122.

„Сволоч", або по-західньоукраїнському „зволоч", — це шкіра з гада, зо змії чи з вужа, що він її скидає (зволочує) весною, і якою чоловік віддавна бридиться, як і стервом. Ось через це „сволоч" здавна стала словом лайливим, коли до неї прирівнювали людину. В „Кулаці" читаємо: Таку сволоч на місці задуши й руки помий, щоб не смерділи 9. Реготить, сволоч 40. Падлюки, буржуазна сволоч 122. Чуйні, сволочі 6. А може лукавить, сволота 34.

Глибока віра в одухотвореність хвороб, віра в те, що їх можна наслати через прокляття, породили лайки на хвороби. Їх дуже багато. В „Кулаці" маємо: Ніби їх трясця обтрясла 94. А бодай тобі трясця! 125. Щоб холера заціпила нарешті його огидну сплювачку 31. Холера знає, де отаке гноїще взялося 131. От і вискочить яка хороба 10. Хай йому частець 54. А яке дороге, хай йому частець 210. Сам ти короста проклята 86. А, кажу, кольки в бік не хочеш 50. На, щоб ти луснув, та замовкни 70. Очі його вилізли 82. Шкода, що не вилізло 71. Знай, кишки випущу 115. Гризи, бодай виломив усі твої зуби 43. Заціпни, Юдо 108. Вилущу всі до останнього твої ікла 158. Коли ви вже, Бог дасть, виздихаєте 93.

Назва самої людини образливими іменниками звичайна в нашій лайці. Цей рід лайки також повстав через порівняння й дуже рясний, але подаю тільки те, що дає „Кулак": Блазні нікчемні 106. Не бачити їй більше свого виплодка 33. Ось сатанинський виродок 195. Не дозволить якимсь мерзенним волоцюгам водити себе за ніс 239. Куди ти, замурзане, прешся 9. Соціялістична матня 132. Хотілось накласти нахабі запотиличників 55. Тупий салдафон 15. Салдафон і тільки 18. Ти мені, скупію, гроша не даси 50. Кожний хам втручається 239. Такий от хлюст (= пройдисвіт) 60. Фертик, хлюст такий був 94. Кидається до мене якась чмана 96. Сестра приволокла з собою якогось шарпатюгу 139. Банда обідраних шарпатюг сельробівців 27. Ти зо всякою підозрілою шпаною тримаєш 142.

Назва людини дурною, дурнем сильно поширена в Україні. Говориться це зовсім легко й спокійно в очі й позаочі. Дивно це, бо ж Євангелія від Матвія 5^{22} найвиразніш і сильно забороняє це: „А Я кажу вам, що кожний, хто гнів має на брата свого, підпадає він судові. А хто скаже на брата свойого ледащо, підпадає верховному судові, а хто скаже „дурний", підпадає геєнні огненній". Думаю, що ця Євангельська правда не дійшла до народу тільки тому, що він чув її в церкві в занадто незрозумілій чужій формі: „Азъ же глаголю вамъ, яко всякъ, гнѣвайся на брата своєго всує, повиненъ єсть суду. Иже бо аще речеть брату своєму: рака, повиненъ єсть сонмищу, а иже речеть: уроде, повиненъ єсть геєннѣ огненнѣй". Як бачимо, висока життєва мораль подана в такій чужій формі, що позісталась зовсім чужа для народу, а наслідок відомий: слово „дурний" стало звичайним у народній мові. В „Кулаці" читаємо: І який це дурень казав 42. Якийсь

дурень попався мій партнер 66. Це ти, дурень 70. Такий облуплений дурень 169. З-за якогось дурня 64. Такого дурня в цілій Европі не знайдеш 158. Так, так. дурню 107. Панують татари й дурні 273. Гнилі, беззубі дурні 273. Спитай таких дурнів, як сам 10. Ти дурний, мов мадярська ковбаса 195. Хай найдуться дурніші 5. Такий саме дурний жидок 68. Політиком може бути кожний дурний Максим 68, Якогось дурного папірця підписати боїшся 64. Уявляв їх дурні очі 74. Що за дурні питання 171. Дурнізний літак 223. Наплював просто в його дурнувато-щире обличчя 43. Як то дурнувато все в житті 42. Ми ідіоти 132. З своєю ідіотською правдою перлися 107. Я намалював ідіотську пику 164.

Вульгарна назва деяких людських органів та частин тіла так само часто буває за лайку, напр.: Чого бали (= очі) витріщив 41. Закрий, кулацька морда 58. Морда, не піддавайся 71. У нас нічого пику гнути 79. Я намалював ідіотську пику 164. Треба заткнути писок тому осоружному апаратові 269. Щоб холєра заціпила нарешті його огидну сплюва́чку (рота) 31. Закрий, кулацька морда, свою сплювачку 58. Я страшно хотів побити твою дзвінку сплювачку 70. На все їй плювать-розплювать 29. Я не бажав так харкати на себе 132.

„Ду́ля“ в багатьох народів являється оруддям образи, необхідним для зміцнення своєї лайки. В українців вона дуже часта, часом навіть при спокійній розмові: Дулю дістанете, й то кримську 45. Дай цигарку. — Дулю 69. Дулю їм покажи 94. І витиснеш дулю 159.

Лайка на жида: Знає парх 129. Заціпни, Юдо 108. Не бажаю шию гнути перед кожною смердячою головою з пейсом 132.

Накликання сил природи на ворога при лайці дуже часте: Бий його грім ясний 132. Хай мене святий грім розторощить 132. Грім нас розбий 132. Хай їм грім 159. Грім її бий на місці 266.

Лайку в матір навмисне позіставив я на кінець опису лайок, а то тому, що вона не часта в нас, і звичайно вживається при розпаленій безпосередній лайці. Поширена така лайка серед багатьох народів Европи, а особливо серед народів сходу; в Україну цю лайку в матір занесли чи не татари. Правда, поширена традиція вперто зве її московською. У. Самчук не поберіг читачевого сумління й подав немало й лайок у матір. „На нього зо всіх сторін сипались матюки 31. Дубасить міцним матюком 37. Ломаною російщиною криє матом свою корову“ 137.

Але це вступ. А ось і самі лайки: Ти, мать твоя 59. Що ж, здохла ваша мати, мене ображаєте 60. От тобі, розтаку твою, брат 54. Розійдись, таку та розтаку вашу 102. Ото різало його ма 48. Різало його ма, кажу 48. Кидай, кажу, стоболів твою ма 49. А сто болів у його ма 79. Але наші батьки, трясця ма (= батькам!), не дбали 48.

Усі вище подані в цій статті лайки звичайно супроводяться відповідною простацькою мовою, яку У. Самчук найдокладніш знав й густо її наводить у своїм романі. Простацьку мову Самчукову опишу іншим разом, а тут ще подам, що мова лайок звичайно супроводиться найрізнішими згірдливими формами йменників. Так, у „Кулаці“ часто маємо форми на -и́ло, -ва́, -ня́, -ка, -йсько й т. ін. Напр.: Той твій купчило 155. Яке мурмило, а потрапив таки 32. З тебе, чудило, людина вийде 112. Якийсь чудило 212. Ей, братва 8. Братва розляглася 19. Не цурався блатної братви 50. Бабня заревла 44. За вами вся бабня побіжить 143. Теж бандитня 16. Порошинки босячні 102. Якої вошні викормив 45. Зникали в шлунках кістячні 84. Одна кулачня 80. Гине стільки кулачні 215. Кулачню оту 276. Чортова матросня 95. Розвішати матросню 96. Коней мушня гризе 47. Офіцерню підберіть 99. Мотузи сумлінного виробу павучні 79. Штовхнувши в шияку 41. Пужалнякою погнав кобил 48. Кладе йому на плече тяжезну ручищу 34 і т. ін.

Словами на -йсько переповнений роман, і вони надають тон і лайкам, і простацькій мові, напр.: Гнулось, бідачисько 134. Вікниська широкі 19. Вітрисько шумить 9. Хмари розшпурляв вітрисько 17. Вусиська довжезні 23. Конисько в милі

47. Насипав здоровий кошичисько вугля 67. Вернулися на своє кубловисько 77. Потрясав кулачиськом й сичав 13. Купчисько 35. 39. 61. Кепкування озлобленого купчиська 32. Витягав кусисько 110. Зо дві дюжині людиськ 77. Ступав репаними ножиськами 75. Очиськами кліпав 42. Розчепірював пальчиська 78. Радів панисько 146. Несучи ручиську 146. Помахував ручиськами 49. Цвяшиськом приб'є 37. Стражник копнув чоботиськом 53. Гупонять чоботиськами 38. Гарцював поганизними чоботиськами 42.

IV.

Я докладно й об'єктивно описав цілу лайкову мову, як подає її У. Самчук у своєму романі „Кулак". Зо всього видно, що Самчук найбільший у нас майстер на простацьку та лайкову мову. Скрізь вона в нього барвиста й щиронародня. Це не тільки волинська мова, — така вона на цілій українській землі. Але чи всі селяни й інтелігенти вживають її? Поскільки вона питома нашому народові?

Зо свого досвіду знаю, що такою мовою все таки говорить тільки мала частина нашого народу, звичайно морально зломлена. Порядні родини не тільки не вживають цієї лайливої мови, але й борються з нею, оберігаючи своїх членів від неї, як від зарази. Цебто, більшість нашого народу свідомо оминає цю мову, уважаючи її за соромицьку. Ні одна порядна людина, шануючи себе й оточення, цією „розплевательською" мовою не говорить. Та й ті, що кохаються в цій мові, „закривають губу" при порядних людях, цебто й самі визнають малу етичність її.

Я тут докладно описав цю „розплевательську" (бо подібна людина звичайно чортикне й плюне через губу) мову, описав об'єктивно, як мовознавець, скрізь пильнуючи подати потрібні вияснення, щоб зрозуміти її повстання. Але мушу тут додати, що кожна мова в світі має два словники: писаний і неписаний. Словник неписаних слів завжди немалий, — навіть сама „блатна" мова не вбога. Але ніде в світі не прийнято цієї неписаної мови вводити до літературних творів. Може ця мова прикрашує літературну мову, як щиронародня, чому У. Самчук такими повними пригорщами сипонув її до свого „Кулака"? О ні, — лайлива мова ніколи не була в нас окрасою літературних творів. В „Кулаці" вона просто гнітить читача, як розмова з особою, що ввесь час плює вам під ноги. Цієї лайні повно на кожній сторінці роману (а тут їх аж 279!), і читач від такого стилю морально втомлюється й знеохочується. Взагалі треба сказати, що по всіх творах Самчука помічається оця занадто вільна мовна розперезаність аж до наприкрення. Це сильно нагадує де в чому мову Винниченкову.

Звикли ми не писати лайок повно, скажемо, писано с. с., — і то в випадку крайньої потреби. А в „Кулаці" десятки раз читаємо повно: сукин син! Лаються тут селяни й інтелігенти, лаються в'язні і вони ж на волі. Мова самого автора переповнена вишуканою лайкою...

Думаю, що все те, що не збагачує нашої літературної мови правдивим скарбом, не потрібне їй. Думаю також, що коли б У. Самчук написав був свого романа чистою літературною мовою, додавши до неї місцевих перлин, — а їх він добре знає, — то його роман сильно виграв би на своїй художній вартости. Писати народньою мовою — це не значить писати мовою його гіршої частини. Автор мусить мати на увазі й молодого читача, що вчиться й мови й соромиться голих лайок, а тому, особливо дівчатам, давати „Кулака" до рук молоді я не відважився б.

17. V. 1937. Іван Огієнко.

Марко Черемшина.

В десятиліття смерти автора „Карбів" і „Село вигибає".

Між письменниками одні зачинають ледве замітними пробллисками, часами навіть незугарними тінями. Коли не знеохотяться в початках, або не зломить їх сірий будень, то ростуть духово й згодом доходять до таких чи інших ви-

сот. Друга група, здебільша правдиві генії, сяють яскравим світлом з першого дня. Але між ними чимало таких, що заблистівши на літературному небозводі, притухнуть, чи відлетять у безвісті щоденних турбот, зломлять перо. І тільки якийсь катаклізм виведе інколи декого з них із безконечної темряви й накаже блистіти знову їхньому талантові притаманним йому сяйвом.

До категорії цих останніх належить один із Гуцульсько-Покутської Трійці, Марко Черемшина (Іван Сем'янюк). Його „Карби", що появилися в 1901 році, віщували в ньому великого мистця слова й думки. Опісля затих на ціле двадцятиліття, й аж трагедія української нації, що не минула також Гуцульщини, що його видала, й Покуття, що його пригорнуло, розігнала сірі мряки будня, які заслонили були його талант. Але вже накоротко. Умер 25. квітня 1927 р. в рідних Кобаках у Косівщині, куди вибрався був на Великодні Свята на відвідини до матері.

Характеризуючи образово свій душевний стан, пише так у своїй автобіографії: „Лице під високим чолом ділиться на дві половині. Одна весела й промінна, а друга сувора, понура й темна, як ніч". Ця подвійна вдача визирає також із його творів. Прояви життя й смерти, радощів і жаху, весілля й смутку сплітаються в одну гармонійну цілість. Так як у решти українських письменників, навіть тих, що пішли в чужу службу (Гоголь), як у загалу української збірноти з Гуцульщиною й Покуттям включно.

Черемшина належить до Гуцульсько-Покутської Трійці не тільки тому, що родом гуцул, а проживає свій вік на Покутті, і що опрацьовує в своїх творах теми з гуцульського й покутського життя. Так само, як Стефаник і Мартович, він пише гуцульсько-покутською говіркою.

Можна різно задивлятись на того рода практику. Можна навіть відкидати її ради соборности літературної мови, як пробу без будучности. Але на одне згодяться всі: що й ця, нехай тимчасова, проба введення говірки до літератури має не тільки деякий сенс, але інколи може бути навіть психологічною конечністю. Хто зна, чи Гуцульсько-Покутська Трійця проявила б свої вартості, коли б не говірка. Вистане порівняти ті твори Стефаника, де, нестиснений правилами літературної мови, літає вільно орлом на крилах говірки, з тими, де намагається увільнитися з під її впливу.

Говірка, введена до літератури, дає зрештою ще такі користі: а) Запізнає загал з добрими і злими сторонами говірок у приступній формі. б) Збагачує рідномовну скарбницю новими надбаннями, що могли б вийти з уваги філологів, учених і письменників, настроєних скоріш на наслідування чужих взорів при словотворенні, так дуже необхідному в нас, що допіру стали на шлях розвою соборної літературної мови. в) Поетові дає можність представити тип героя нетільки з його душею, але й з її специфічним виявом, мовою-говіркою.

А Черемшина шукає ще в говірці краси, естетичного виразу й свідомо прагне до того, щоб затерти її острі та шорсткі береги. І тому говіркових слів вживає не тільки там, де говорить чи думає герой його новель, але інколи ще й там, де говорить від себе. „У пригорщі брав би т о т о зелене село, леліяв би, як дрібненьку, запашну о т а в у, гладив би як паву". Або: „Десь так через тиждень прийшла неня в і д і з н а т и, що її дитина робить". Чи: „Дід з а в о д и в такої жалібної, що с т а р і н я на долину г о л о в и с п у с к а л а, як птахи, д о щ е м з і п р а н і".

Бо Черемшина — це не тільки письменник. Він також „музик". Тому старається добирати здебільш такі говіркові слова, що не псували б мелодії твору. „Плачі горами стеляться, дугами їх уперізують". А де воно потрібне, там вигладжує говіркове „вістрілію" на „вистріляю". Часто заступає менш милозвучне говіркове слово новотвором: „ожеледию з а ж е л е д я т ь".

І тому Черемшина — це не тип отого нинішнього писаки регіоналіста, що в своїй зарозумілості держиться вперто „ґаліційського жарґону" і „ґаліційського правопису", щоб із-за браку інших позитивних вартощів у своїй духовості замаркувати отак своє існування, підкреслити тим убоге своє „я". Треба па-

м'ятати, що клич соборної літературної мови й її красу завдячуємо допіру журналові „Рідна Мова". В часах Гуцульсько-Покутської Трійці, а втім ще тому чотири роки, у нас окалічувано навіть мову Шевченка, Марка Вовчка й Лесі Українки. І хто знає, чи саме ота незугарна „галицька" літературна мова довоєнщини і 12 літ повоєнщини також не була однією з причин, що ціла Трійця, а Черемшина зокрема, стали писати говіркою. Бо говірка була гарніша за ту не тільки в словах, а й у складі.

Kawęczyn. Петро Кривоносюк.

Іменники збірні.

Проміння, каміння, коріння, волосся, листя, сміття, полоззя, багаття, юрба, весілля, військо, козацтво, лицарство, піхота, кіннота, бараболя, картопля, жито, пшениця й багато інших. Все отсе йменники збірні. В мові українській уживається їх ув однині, що й є гарною прикметою окремішности та самостійности нашої мови серед інших мов. На жаль, почасту в нашій сучасній пресі, а то й у письменстві цього не додержується (мабуть підо впливом сусідніх — польської та російської — мов), а шкода, бо це груба помилка, що непотрібно калічить нашу рідну мову.

Хотів би я тут коротко показати, як писати й говорити не слід, а як писати й говорити повинно. Збірний іменник — це збірне поняття, що складається з однородних, або й різнородних одиниць або груп. Напр.: проміння складається з окремих промінів, коріння — з коренів, каміння — з каменів, козацтво — з козаків, кіннота — з кіннотчиків і т. д., тоді коли військо складається з чет, сотень, полків, дивізій, корпусів, штабів, артилерії, обозів і т. д. і т. д., багаття — з різного роду палива, як: дрова, хмиз, бур'ян тощо, весілля — з молодих, весільних гостей, учти, музик, танців і т. д, похорон — з небіжчика, духовенства, жалібних гостей, обрядів і т. д. Коли вживаємо всіх цих слів, як понять збірних — мусимо вживати їх ув однині, а саме: проміння світить, коріння росте, каміння падає, козацтво воює, кіннота атакує, волосся сивіє, багаття горить на вершку гори, бараболя вродила, жито квітує, весілля було гучне й багате, і так без кінця. Сливе всі ці слова можна вживати й у множині, але тільки при умові, що ми їх розіб'ємо на окремі одиниці, з яких складаються збірні йменники, або коли мова про більшу кількість тих збірних понять, що діють зокрема або й разом. Напр.: проміні (окремі) світять, корені ростуть, камені падають, козаки воюють, кіннотчики пішли в наступ, волоси (або волоски) сивіють; і знов: розгорілися багаття по верхах гір, бараболі всюду вродили, жита по всій Україні тепер квітують, цієї осени відбувалися в нашім селі гучні весілля і так без кінця. Але так, як неможливо сказати: козацтво воюють, кіннота наступають... так само неможливо й неграмотно писати: проміння світять, коріння ростуть, листя падають, волосся сивіють, каміння лежать тощо, а коли одну людину, то ховають один раз, тому неможливо написати: „похорони Стефаника відбулися", бо це б значило, що Стефаника ховали не один, а найменше два рази.[1]

Радість. Сава Крилач.

[1] По-українському кажемо тільки „похорон", а по-російському тільки „похороны"; за російським впливом часто й у нас можна вичитати „похорони відбулися". І. О.

Український інтелігент і рідна мова.

Здавалося б, що зайвий заклик, щоб шанувати свою рідну мову. Та, на жаль, воно нам тільки так здається, бо життя доказує, що час до часу не зашкодить пригадати собі цей національний обов'язок. Життєві факти вчать нас, що провиняються проти цього обов'язку не тільки „менші брати", але теж інтелігенція, цеб-

то ті, що ніяк не повинні так поступати. А коли сіра людина з маси бачить, що й її провідники недомагають в цьому огляді, — сама тим легше буде грішити проти цього національного обов'язку.

Воно цілком очевидне, що кожний український інтелігент на кожному кроці повинен користуватися тільки чистою українською літературною мовою, — бо тільки тоді покажемо, що ми гідні назватися зрілою нацією.

Історія нашої держави та нашого народу дає нам безліч прикладів на те, як ми тратили нераз усе, крім рідної мови; мова вдержала нас при житті, дала нам змогу пізніше знову двигнутися, розвиватися. Тому на сторожі рідної мови мусить стати вся наша інтелігенція без винятку.

Наша молодь із теперішньої школи виносить дуже мале, або й жодне знання рідної мови. Дома, на селі, теж не має можности вивчитися літературної мови. Цьому лихові ніхто інший не зарадить, як тільки ми самі. Ми самі мусимо подбати про те, щоб наші громадяни виповняли свій перший обов'язок супроти нації, щоб знали чисту, літературну українську мову та говорили нею. А хто ж інший, як не священство, має навчити народ любити й шанувати рідну мову? Священик живе в народі, тож мусить дбати про те, щоб народ полюбив рідну мову, щоб не вважав своєї мови нижчою, менше вартісною від сусідської. Треба в цьому огляді усвідомити народ, а тоді він не буде втікати до чужих.

Проф. Кошиць у своїй концертовій подорожі на привіти чужинців завсіди відповідав по-українськи, і це дуже додатно підчеркували в пресі. От, послухаймо хоча б цього голосу фламандської газети „Het Laatste Nieuws": „На привітання брюссельських товариств, які піднесли квіти, п. Кошиць відповів у рідній, гарній, енергійній українській мові; це лекція для фламандців, які гадають, що не тільки за кордоном, але навіть у себе вдома при подібних урочистостях треба свою власну мову закинути в куток забуття"! (Д-р Пеленський: „Українська пісня в світі").

Не зашкодить така лекція національної свідомости й нам. Треба шанувати свою гідність, бо неввага одиниці кидає лихе світло на загал інтелігенції. Не можна понижувати своєї чести та провинюватися супроти правил доброго тону. Добрий тон вимагає від кожної людини, щоб мала такт і ним руководилася в житті. Добрий тон вимагає, щоб своє любити. А в нас не дуже рідкі випадки, що як зайде до нашого дому чужинець, зараз розговірна мова стає панствова, хоч товариство майже українське, або й чисто українське.

Добрий тон вимагає, щоб гість, що вміє говорити мовою господарів, користувався їхньою мовою. А наші сусіди ніколи, з засади, „не вміють" української мови... Але... часом і таке буває: Поляк інтелігент у домі українського інтелігента починає говорити українською мовою, але бачучи, що господар відповідає по-польськи, продовжує розмову на польській мові. А в хаті більше українське товариство...

Виходить, що дехто говорить при „сонсядах" чи вони в нас, чи ми в них, чи їхня, чи наша більшість — майже завсіди їхньою мовою. А де ж гідність, де такт, де любов до свого рідного? Тому ті одиниці, що забуваються в цьому огляді, повинні пам'ятати, що на нас тяжить велика відповідальність супроти українського народу та супроти історії.

Рідна мова — великий скарб народу. Тому треба плекати та розвивати культуру рідної мови. Перш усього священство повинно б виконати це завдання на 100 відсотків. На проповідниці, в школі, в рефератах повинно послуговуватися чистою, гарною українською літературною мовою, щоб своїм прикладом піднести маловірів, повести тих, що хочуть вивчити рідну мову. Помагаймо своїм знанням і прикладом кружкам вивчення рідної мови при „Самоосвітніх Гуртках", якщо таких у нас нема, — закладаймо їх. Тоді підемо слідами перших молодих ентузіястів рідного слова з-перед сотні років.[1]

Д. Новосад.

---

[1] Передруковуємо з „Мети" за 6 червня 1937-го року.

Життя слів.

Пиріг повстало зо старого „пиро“, що визначало й пшеницю („Русск. Филол. Вѣстн. т. 66 ст. 348, А. Соболевський); „пиріг“ — це пшеничний хліб; „пирувати“ — це може їсти пироги, хоч його звичайно виводять від пи- (пор. пити), суфікс -р: пи-р. Східньо-українське „пиріг“ — це хлібець (невеликий, довгастий) із пшеничної муки, пор.: Печемо пироги на Різдво, однести бабі пироги; пиріг може бути й з начинкою, але все печений. В Галичині „пирогами“ звуть вареники (пор. польське pierogi). Пор. колядку: Пане господарю, застеляй столи, клади пироги з ярої пшениці. A. Brückner („Słownik etymologiczny“) 1927 р. ст. 410) виводить „пиріг“ від „пир“.

Питимий, пи́то́мий — рідний, свій, той, хто „воспитав“ — вигодував. Марко Вовчок, „Нар. Опов.“ 1861 р. т. І: Де ж таки хто чував, щоб дитина так незвичайно з питимою своєю матінкою поводилась 25. Б. Лепкий, „Мотря“ І: Нівечучи його питьоме, довгими віками улаштоване життя.

Південь, з: пів-день, або по́лудень панує в придніпрянській літературній мові, давнє „полъ дьне“. В західньоукраїнських говорах запанувала форма, зложена з двох родових відмінків: полудне (хоч: сьогодні, а не сьогодня чи сьогодне). Так само складені: полумисок, полупанок і т. п.

Півтора́ повстало з давнього „пів втора“, з опущенням *в*. На Закарпатті відо́ме й „півдруга“ в значенні „півтора“ (див. РМ V 234), але це вираз не літературний.

Підлий іще в XVII віці визначало „покірний“. Так, архимандрит Іоанникий Ґалятовський писав у посвятах на своїх творах: „Я, подлый автор“. Крім цього, „подлий“ визначало людину підлеглу, що під кимсь, а пізніш — простий чоловік, кріпак, зіпсутий, недобрий.

Підмет. Латинський термін subjectum сливе всі слов'яни зрозуміли як subjacio, цебто підкидати, або по-давньому: „підметати“ (метати — це кидати, пор. наше меткий), чому слово subjectum і переклали на слово „підмет“, напр. польське podmiot, чеське podmět, словінське podmet, українське так само підмет. Самі тільки болгари зрозуміли subjectum як subjaceo (під-лежати) й переклали „подлежащe“, а від болгар запозичили й росіяни — „подлежащев“. У нас уже І. Ґалятовський у своїм „Месії“ 1669 р. писав: „суб'єктумъ — подме́тъ або подлога“ л. 99, а це свідчить, що це дуже старий у нас термін.

„Підного́тна правда“ — вираз, не рідкий у Великій Україні, куди дістався з російської мови. Встаровину однією з болючіших мук московських „питок“ було вбивання цвяхів під нігті. Та правда, що добувалася цими муками, й звалася „підного́тною“.

Підписчик у Великій Україні визначає передплатника на газету чи журнал (з російського „подписчик“). Але початкове значення цього слова було зовсім не те: „підписчиком“ встаровину звався той, хто підробляв чужі підписи. В „Матеріалах“ І. Срезневського т. II ст. 1066 подається такий приклад з 1552 р: „Ябедниковъ и подписчиковъ, и всякихъ лихихъ людей“. З бігом віків значення цього слова зовсім змінилося, але певне й сьогодні наші редакції охоче зарахували б багатьох своїх „підписчиків“ до числа „ябедників і всяких лихих людей“...

Піка з франц. pique, спис. В картočній масті те саме, що в нас кажуть „вино“. Прийшло з німецького від чехів і поляків. Див. вино.

Платити повстало від слова „плат“ — кусок матерії, хустка. Пор. у Думах: З-під пояса шовковий платок висмикав 130. Тонкі льняні „платки“ (хустки) ще в X віці вживалися, як одиниця при міновій торговлі. Перше значення „платити“ було — видавати ці „плати“ чи яко данину, чи в цілях обміну.

Повільний, від „воля“, перше значення — те, що робиться з своєї волі, вільно, свобідно. Таке значення ще часте в нашій мові, напр. у Метлинського: Ти ж мій повільненький світу! Або: Шапка повільна — широка, простора. Пізніш виробилося нове значення: не скорий, не швидкий, тихий, загайний, забарливий.

Іван Огієнко.

Світлій пам'яті Домініки Огієнкової.

На руки проф. Ів. Огієнка та до редакцій „Рідної Мови“ й „Нашої Культури“ продовжують напливати найрізніші вирази співчуття й розради в тім глибокім горі, що огорнуло осиротілу родину Огієнків. Перше звідомлення про це подали ми в „Рідній Мові“ ч. 7-8 на ст. 293-302, а тут подаємо друге звідомлення. Решту подамо в наступнім числі.

Вислови співчуття. На руки проф. Ів. Огієнка напливають іще й тепер вирази глибокого співчуття з приводу передчасної смерти бл. п. Домініки Огієнкової. Між іншими писемні кондоленції прислали: Український Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова в Празі, Українська Громада в Туреччині з Царгороду, Українське Народне Об'єднання в Новому Йорку, б. Прем'єр-Міністер Ісак Мазепа з Праги, Секретар Блаженнішого Патріярха Румунського Веліко Дуду з Букарешту, Єпископ Микола Чарнецький із Ковля, свящ. Вол. Вишнівський з Орлі, свящ. Д. Лещишин із Windsor, Ontario, свящ. В. Бухало з Косиня, о. М. Могильняк із Москалівки під Косовом, о. Годунько зо Львова, пастор Гр. Домашовець, проф. Яського університету в Румунії Ілля Барбулеску, проф. Варшавського Університету Stan. Szober, проф. д-р Богдан Барвінський зріднею зо Львова, д-р Л. Кобилянський із Праги, д-р Лука Мишуга з Нового Йорку („Свобода“), проф. Дм. Греґолинський з Перемишля, д-р Домет Олянчин із Штуттгарту, учит. М. Рішко з Дрогово, інж. Є. Плющ із Луцька, Полк. Забілло з Царгороду, П. Коваль-Степовий із Рівного, Г. Штурук із Михалє, Ол. Онуфрійчук із Крем'янця, б. директор банку Вяч. Будиловичъ, д-р Дм. Бандрівський із Самбора, Ст. Олійник із Камінки Струмилової, Вол. Підгорецький із Граєво, Іван Палащук із Рівного й багато інших. Проф. І. Огієнко й його родина всім складають свою щиру подяку!

Голос громадянства про бл. п. Д. Огієнкову. До поданого в попередньому числі „Р. М.“ на ст. 295-298 подаємо ще ці голоси.

Український Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова в Празі. З великим сумом довідалися ми, а до того дуже пізно, про смерть Високодостойної Вашої Дружини. Прийміть вислови нашого співчуття й побажання Вам сил перенести цю тяжку втрату й з такою ж невтриманою енергією працювати далі для добра й розвитку нашої культури. За Ректора д-р М. Тимченко.

Українська Громада в Туреччині. Глибоке й щире співчуття від нас усіх тут. Царгород. Голова полковник М. Забілло.

Прохаю Вас прийняти від мене вислови найщирішого співчуття сприводу передчасної смерти Вашої Дружини. Я особисто мав нагоду пізнати Покійну, як українську громадянку, в лютому 1920-го року в Кам'янці-Подільському, коли мені, як Голові Ради Міністрів Української Народньої Республіки, довелося якийсь час мешкати в Вашому домі. Це був один із найтрагічніших моментів нашої національно-визвольної боротьби. Пригадую, як Покійна Домна Данилівна виявила себе тоді зовсім небуденною людиною, — з великою самовідданістю, наражаючись на певну небезпеку для себе й для своєї родини, вона робила все для того, щоб допомогти нашій українській справі. В особі Вашої бл. п. Дружини відійшла від нас не лише зразкова Жінка-Мати, але й глибока українська Патріотка, що задля рідної справи була готова на найбільші жертви. З глибокою пошаною й жалем схиляю голову перед Небіжчицею. Вам і Вашим дітям від щирого серця бажаю сил для перенесення тяжкої втрати. Б. Голова Ради Міністрів Ісак Мазепа, Прага, 29. VI. 1937.

(В перекладі): Тепер тільки довідались ми про велику Вашу втрату, — смерть коханої Дружини Вашої Домініки. Співчуваємо Вам, і з цілого серця жалуємо про цю велику втрату для мужа й ученого, але мусимо схиляти голову перед волею Божою й молитись за душу Покійної. Повний пошани Velicu Dudu, Секретар Його Св. Патріярха Румунського, Bucureşti, Palatul Svintei Patriarhii. 12. VII. 1937.

Нехай Дух Її витає і в Вашій сім'ї, і в сім'ях цілого українського народу. Єп. Микола Чарнецький, Ковель, 12. VII. 1937.

В особі Вашої Дружини Ви втратили найвірнішого Друга-Товариша, що терпеливо, без нарікань, сміливо поділював з Вами тернистий шлях Вашого життя й невтомно підтримував Вашу ідейну цінну працю на користь нашого українського народу. Село Косинь, свящ. В. Бухало.

Iskreno sažalenje za izgubljenje Vaše vrijedne i mile supruge. Jaşi, prof. de slavistica la universitate Ilie Barbulescu.

Смерть Домініки Данилівни — це тяжка втрата не для Вас лишень, а й для всієї нашої національної справи. Д-р Л. Кобилянський, Прага.

З глибини душі висловлюю свої почуття болю й жалю з приводу втрати Найдорожчої Вам Особи, якою була для Вас бл. п. Ваша Дружина. Дай, Боже, діждати нам того часу, коли зможемо перевезти зболіле Тіло Її на Рідну Землю. Тіло Журавля, що, стерши крильця на чужині, не зміг перелетіти широкого й глибокого моря зла, недолі, терпінь і страждання... Граєво, 10. VI. 1937. Вол. Підгорецький.

Чи було випадком, що Ви, маючи Дружину Вашу на смертному одрі, одержали велику й величну працю, — перекладати Євангелію, найвеличнішу книгу для пробудження духового життя? Чи ця праця не підготовлювала Вас до трагічно-величної хвилини Вашого життя?... Згадуємо свій останній приїзд до Варшави, але найсильніше, найдорожче й найповажніше пережиття — це була поїздка на могилу нашої дорогої Міністрової, що тепер спочиває від тяжкого, але й величного, змістовного життя, життя-досвіду, як невимовно болюче відроджується Нація, наша Батьківщина... Перемишль, 17. VI. 1937. Інж. М. Дерев'янко.

Молитви за спокій душі бл. п. Д. Огієнкової. Про покійну буду пам'ятати в моїх мо-

литвах і проситиму Бога, щоб допоміг Вам перенести той тяжкий хрест. З висловами високої пошани Митрополит Андрей, Львів, 21. V. 1937.

Прохаю й від мене прийняти вислови щирого й глибокого співчуття й запевнення молитви за Світлу Покійницю. Єп. Микола Чарнецький. 12. VII. 1937. Ковель.

(Переклад:) Буду молитися Великому й Наймогутнішому Богові, щоб Він післав спокій Душі Покійної, а В. Д. Професорові сили й мужности. Секретар Його Св. Патріярха Румунського маг. теол. Velicu Dudu, Bucureşti, Palatul Sfintei Patriarhii. 12. VII. 1937.

Нехай Всемогучий Господь дасть можність хоча б дітям Вашим побачити сповнення ідеалів померлої Великої Патріотки! Молились і молимось за спокій слуги Божої Домініки. Орля на Підляссі, 15. VI. 1937, свящ. Володимир Вишнівський.

Своє гаряче співчуття до Вашого горя висловлюю у своїй молитві перед Престолом Божим, щоб Всевишній і Милосердний Господь упокоїв Вашу Дружину, бл. п. слугу Божу Домініку в місці квітучім, у місці спокою, де немає ні недуги, ні журби, ні зідхання, а життя безконечне. Косинь, 12. VI. 1937. Свящ. В. Бухало.

Дня 19. VII. ц. р. відправлю Службу Божу за бл. п. Домініку й окремо згадаю й Вас, Достойний Пане Професоре, щоб ласкавий Господь привів на Вас рівновагу духа, внутрішній спокій, кріпость та радість у Св. Дусі. Вам, Пане Професоре, не вільно хвилюватися та піддаватися смуткові, бо здоров'я й життя Ваше потрібне для нас усіх. Слуга в Христі о. Йосафат Скрутень [д-р, Редактор „Записок Чину Св. В. В."]. 14. VII. 1937. Станиславів.

„Раз добром налите серце", — спомин проф. І. Огієнка про свою Дружину-Помічницю, якого Він написав, вернувшися з похорону, знайшов широкий відгомін у краї. Подаємо декільки уривків із листів.

Ваша стаття: „Раз добром налите серце" повинна б — у відповідно переробленій формі — вийти для виховання нашого молодого покоління. Таку книжечку якесь наше товариство повинно б у тисячах примірників розкинути між народ і між нашу молодь, бо в нас досі в цілій літературі нема ані одного прикладу жінки-матері, помічниці мужа, громадянської діячки для наслідування молоді. Це повинен конче хтось зробити для виховних цілей наших поколінь. Самбір. Проф. Ів. Филипчак.

Хоч я особисто з Вами незнайомий, та все ж уважаю за свою повинність потішити Вас в „опустілому домі чорної самотности" відданими рядками. Їх викликав сплетений Вами намогильний вінок „Раз добром налите серце". Прочитав його своїй нареченій. Її правдиве співчуття вилилося гарячими слізьми, що з кожним розділом ряснішали. Ці щирі сльози, викликані незнайомою Покійницею, пояснюю собі ще й тим, що ця трагедія спливає ще з великою катастрофою нашої визвольної боротьби-казки. При нагоді перечитаю й іншим дівчатам, щоб життя Вашої милої Дружини показувало їм шлях до ідеальної жінки, палкої патріотки, відданої громадської діячки й взірцевої матері-українки. Нічим не можу собі вияснити, що над могилою не попрощали Пані Міністрової... Думаю, — страх та боягузство в людях. Та ж це була нагода розпалити живі серця та викликати в них спрагу до обнови огненної казки, яка повинна увінчатися довгожданною перемогою, — нашим світлим воскресенням. Дрогово, 18. VI. 1937. Учитель М. Рішко.

Книжка-спомин про Вашу світлої пам'яти Дружину сколихнула моє серце. Не вмре Вона вся, прегарна Людина, цією книжкою-елегією, такою своєрідною, що їй нема рівні в нашій мемуаристиці. Ви поставили Покійній непроминаючого нагробника! У час облегченого життя й себелюбства покладено перед усі очі альтруїзм, відданість ідеалові, самопожертву в тиші. Болючерадісно було мені дізнатися з недавнього листа, що Пані Домна говорила з Вами про мене вже недалеко до своєї останньої хвилини. Жива пам'ять мого ока зберегла земні обриси невіджалованої оцієї постаті, перед усім однак Її найістотнішу красу: геройське, немов погода, обличчя! Болію з Вами всією душею... Ямна, 8. VII. 1937. Катря Гриневичева.

Вашу славнотужливу сповідь: „Раз добром налите серце" перечитав я з великим зворушенням... Я пересвідчений, що Ваша світлої пам'яти Дружина стане ідеалом не для одніві нашої української дівчини та жінки! 24. VII. 1937. Штуттгарт, Д-р Домет Олянчин.

Найкращим пам'ятником на Її могилі буде Ваш спомин: „Раз добром налите серце", — про Її беззастережне служіння своїй Нації, про поміч у тяжкій праці свого друга... Покійна таку визначну відіграла ролю ще як Пані Міністрова, та проте ніхто про це не згадав... Людська вдячність!... Але вірю, що так недовго буде, що ми, молоді, краще розумітимемо, що таке вдячність і кому вона належить. Камінка Струмилова, Ст. Олійник.

Ваш спогад про „Раз добром налите серце" читали ми вдома гуртом і плакали... У Львові від однієї особи чув я, що автор ніби зводить особисті порахунки, а я відповів, що мусіло дуже в Вас та Вашої Пані наболіти, коли в культурний спосіб, без подання імен тих, що робили злочинну роботу, ви вказали на гидку роботу інтриганів, 10. VII. 1937. Львів. Проф. д-р К. Студинський.

Дістала відбитку з „Нашої Культури" — „Раз добром налите серце". — з життєписом Вашої світлої пам'яти Дружини, Вашої правдивої Приятельки, Дорадниці й Помічниці, подиву гідної матері й громадянки, — взірцем, наслідування гідним, для кожної жінки-українки! Не довго знала я Її, але Її образ записався в моїй пам'яті на ціле моє життя! Коломия, Наталія Чайковська.

Я не в силі вилити на папір почуття смутку, які огорнули мене, коли я дістав звістку про смерть бл. п. Домініки. Прийміть мої щиросердечні вислови співчуття від мене й цілої нашої рідні з приводу смерти Великої Жінки-Патріотки. Її смерть тим для мене прикріша, що чей же вона була з роду Барвінських та ще на смертній постелі до доповнення нашого родинного лі-

топису своїми споминами про Барвінських у м. Брусилові. Все те я впишу до нашого Літопису, а „Раз добром налите серце" ввійде в склад нашого родинного генеалогічного Архіву, як родинний документ. Я свідомий того, яку прірву мусите відчувати в своїм серці після Її втрати. Одначе, прочитавши книжечку „Раз добром налите серце", — над якою моя сестра плакала гіркими сльозами, — я вірю, що все, там описане, стане для Вас тим заспокоюючим бальзамом, що дасть змогу перенести таке болюче горе. Вона ж „не боялася смерти" й спокійно відійшла туди, де немає ні недуги, ні журби, а життя безконечне. Львів, 17. VI. 1937. Проф. д-р Богдан Барвінський з ріднею.

Ваша книжечка: „Раз добром налите серце" робить велике враження й люди багато про неї говорять. 21. VII. 1937. Черче, Проф. д-р Євген Грицак.

Моя дружина наплакалася, читаючи „Раз добром налите серце"... Готую довшу статтю про Небіжчицю: „Слова крилаті Міністрової". Оті дев'ять висловів Її полонили мене цілком... І оте Її чітке та пекуче: „Українці чести не знають" подам у канадійській пресі. 29. VI. 1937. Саскатун. Канада. Пастор Ів. Кмета.

Чи думаєте видати окремою книжечкою Ваше „Раз добром налите серце" в пам'ять Дорогої Покійниці? Це конче! О. Дучимінська.

Замість вінка на могилу бл. п. Міністрової. Прошу прийняти вислови мого глибокого й сердечного співчуття з приводу тяжкої втрати Дружини, великої громадянки й патріотки України, що була Вам незаступною Приятелькою й Помічницею в Вашій науковій і видавничій праці на користь і славу рідної культури. Замість китиці квітів на Її могилу складаю скромну лепту (5 зл.) на видавничий „Фонд Рідної Мови". 18. VII. 1937. Луцьке, Інж. Є. Плющ.

Висилаю 10 зл. на „Фонд Рідної Мови" замість вінка на могилу правдивої української громадянки Домініки Данилівної Огієнкової. 30. VI. 1937. Кельці, проф. Х. М. Лебідь-Юрчик.

Нехай буде легка свята земля на чужині бл. п. Дружині Вашій, — великій Матері й відданій Помічниці мужові своєму в тяжкій поневірці за відродження Духа й Культури Української Нації. Схиляю чоло над свіжою могилою й замість квітів складаю на „Фонд Нашої Культури" 5 зл. Крем'янець, 9. VI. 1937. Ол. Онуфрійчук.

Прийміть від дітей моїх на Ваші видавництва один долар, — замість вінка на могилу Міністрової. 29. VI. 1937. Саскатун, Канада, Пастор Ів. Кмета.

Від Редакції. Усім жертводавцям висловлюємо свою щиру подяку. Редакція.

Княжий дар. В першу чергу прохаю прийняти вираз глибокого співчуття від нас усіх з причини смерти Покійної Дружини й української патріотки. На конвенції Українського Народнього Союзу вдалося добути на піддержку Вашої праці на полі рідної мови 150 долярів. І хай ця посилка буде висловом розуміння великої ваги Вашої праці. Бажаючи Вам, В. П. Пане Професоре, дальших успіхів у Вашій праці, пересилаю щирий привіт та остаюсь із глибокою до Вас пошаною д-р Лука Мишуга. 13 липня 1937 р. Jersey City, N. J.

Об'єднання українських організацій в Америці. New Jork, N. J. 13 липня 1937. До Високоповажаного Пана Д-ра Івана Огієнка в Варшаві. Повідомляємо, що ми вислали 150 долярів на потреби видавництва „Рідна Мова". Є це жертва Українського Народнього Союзу. Пересилаючи щирий привіт, оставмося з глибоким поважанням за „Об'єднання" О. Ревелюк, предсідник, Л. Мишуга, секретар.

Від Редакції. „Українському Народньому Союзові" публично висловлюємо щиру подяку за такий значний дар. Цілу суму переказуємо на покриття боргів „Рідної Мови". Редакція.

Грудочка землі на могилу бл. п. Д. Огієнкової. Сердечно прошу додати під заголовком моєї статті про Гетьмана Івана Мазепу таку присвяту: „Замість грудочки землі й рожевої квітки на могилу бл. п. Домни Огієнкової, — української жінки-патріотки". 24. VII. 1937. Штуттгарт, Д-р Домет Олянчин.

Світлій пам'яті Д. Огієнковій. Поміж десятками листів дружньої розради в ці безмірно тяжкі дні для Вас та родини Ви знайдете ще цей один, із-за океану, від Вашого щирого приятеля, що „з чаші скорби пив". Прийміть ці слова братнього підбадьорення: „Надія та віра не зраджують" не як формальні, але сердечні слова... Оце заховався від суєти сует... І слова просяться на волю, товпляться „з серця дверей" на світ Божий. Отак і народилася „Мати українська", яку щиро присвячую достойній пам'яті Небіжчиці:

Мати українська.

Присвячую Світлій Пам'яті Міністрової Домініки Д. Огієнкової.

Як тополя у срібнім намисті —
Сонцезвучная Мати й струнка.
Вона йде, мов князівна яка,
. . . .

Її серце — то поклад любови,
Що як злото сміється в огні.
І не зрадить Вона нас, ой, ні!
Міст будує, мов раб той, дубовий...

Ув очах Її зорі гуляють,
Зорі, зорі, — дівчатка малі...
Мамо, Синову чашу наллїть, —
Зросте в лицаря хай Ваша ляля!...

Херувимная Мати Вкраїни
Сонцем рушила серце моє...
Ні, не мертва... Мов щастя — Ти є!
А з Тобою і ми не загинем!..

Але, Мамо моя, пісне ніжна,
Нащо ж Смерть дика носить ще ніж той?!

29. 6. 1937. Канада. Мирослав Ічнянський.

Читаючи вступну статтю в „Нашій Культурі" за травень ц. р.: „Раз добром налите серце" про Вашу дорогу Дружину, я був порушений до глибини серця, цінуючи так щиро віддану душу

в співпраці разом із Вами для добра рідного народу. Тому не хочу лишитися, щоб не зложити слова щирої потіхи й заохоти до дальшої витривалої праці. Хай Господь допоможе Вам і дасть сили в розпочатому великому ділі, — перекладі св. Біблії! Гр. Домашовець.

Преса про бл. п. Домініку Огієнкову. В пресі появилося кілька статтей, присвячених пам'яті Покійної Д. Огієнкової, а саме: 1) Львівський двотижневик „Жінка" в ч. 11-12 за червень ц. р. умістив фотографію Покійної й надзвичайно тепло написану статтю (пера п. Милени Рудницької). Авторка добре ставить важливе питання про допомогу жінки в праці свого чоловіка. 2) В ч. 12 львівського двотижневика „Нова Хата" вміщено сильну й теплу статтю про Д. Огієнкову пера мгр. Івана Коровицького, що барвно підкреслює працю й чинність Покійної. 3) Той же автор умістив у ч. 14 за 15 липня ц. р. в коломийськім журналі „Жіноча Доля" надзвичайно тепло написану статтю: „Згадаймо добрим словом!", в якій підкреслює великий патріотизм та постійну роботящість Покійної. 4) Черновецький денник „Час" у своїх числах за липень ц. р. передрукував із „Нашої Культури" цілу статтю проф. І. Огієнка: „Раз добром налите серце".

Бібліотека Українознавства. Друкується т. I-II „Бібліотеки Українознавства". Це буде праця проф. Ів. Огієнка: „Повстання азбуки й літературної мови в слов'ян", на 15 друк. аркушів. Праця появиться в світ десь цієї осени й буде розіслана всім передплатникам „Рідної Мови". Згідно з волею видавця (див. РМ V. 300), праця має присвяту: „Моїй Найдорожчій Дружині-Помічниці Домініці Данилівній Огієнковій на світлу й вічну пам'ять Автор-муж". Ця книжка — плід десятилітньої наукової праці проф. Ів. Огієнка.

Заповіт Д. Огієнкової. Редакція „Рідної Мови" випустила в світ поштову листівку з фотографією бл. п. Домініки Огієнкової та з уривками з її національного Заповіту.

Від родини Огієнків. Тяжко засмучена родина Огієнків іще раз найсердечніш дякує всім тим, що поспішили прийти їм зо щирою розрадою в дні великого їхнього смутку або чимбудь вшанувати світлу пам'ять дорогої Небіжчиці. Іван, Анатоль, Юрій і Леся Огієнки.

Рідномовні обов'язки.

Проф. д-р Іван Огієнко: **Наука про рідномовні обов'язки.** Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства: „Бібліотека Рідної Мови", ч. 7 1936.[1]

Невтомний каменяр рідної мови, проф. І. Огієнко вже п'ятий рік видає щомісячника, присвяченого справам вивчення української літературної мови. Його гасло: для одного народу одна мова — велить йому працювати над популяризацією цього угольного каменя будівлі державної нації. З популярних книжечок „Бібліотеки Рідної Мови" заслугує на увагу книжечка з довжезним наголовком, що опреділює її ціль і завдання: вщепити в нашу інтелігенцію любов до рідної мови, збудити заінтересування нею та витворити мовну культуру, бо до неї в нашої інтелігенції ще не багато охоти й зрозуміння. Автор книжечки дає немов катехизис для всіх професій і верств культурної нації. В тридцяти семи розділах з'ясував усі ідеї любови рідної мови в формі заповідей-тез. Це цінні думки про вагу рідної мови. Подаю одну з найголовніших: „Нація, духово об'єднана соборною глибоко розвиненою літературною мовою, конче стане державною" (ст. 14, г.).

Та замало дати тільки тези. З них ще не навчиться пересічний громадянин любити рідну мову, якщо не пізнає її. Проф. Огієнко саме й дає популярні книжечки до вивчення рідної мови. Вони не обіймають іще всіх ділянок цієї дисципліни. Одначе й це цінний і великий вклад у нашу культуру. Здається тільки, що не можна занадто обмежити свободи розвитку літературної мови в одній тільки формі, бо ж мова жива, як і живий народ, змінна, як і зміняється культура народу. Одне тільки для нас переконливе: Соборність мови, якщо немає соборности народу. А в утворенні соборности мови повинна мати голос кожна мовна територія.

В. М. Л.

[1] Цю рецензію передруковуємо з 4-ої кн. львівського місячника „Дзвони" за 1937 р.

Чому?

Заклик до Українських Товариств у справі розбудови „Рідної Мови" та „Нашої Культури".

Оте болюче „чому" так часто ранить серце наше, коли прикрі, сумні обставини йдуть проти нас, не сприяють нам, коли приятель платить злом за добро, коли невдача попереджує ще одну невдачу, коли день життя сонячний так захмарується несподівано. Ми пускаємо тоді з уст, пускаємо часто до неба оці болючі „чому"? Отака справа й у громадсько-культурному житті. Чому найсвітліші бажання наших культурних діячів, правдивих синів великого народу, чому, кажу, їхня праця має сушити їхній мозок і тіло через нашу байдужність, скупість, односторонність і т. п.? Чому?

Коли я думаю про світлі культурні змагання д-ра І. Огієнка, про його кличі соборности однієї мови, чистоти її, коли думаю про його журнали „Рідну Мову" та „Нашу Культуру", про їхнє безперечне велике значення для життя „серця народу", — мови його, та особисто думаю про редактора, як людину високої духової культури, правдивого „доктора недугів многих" мови нашої прекрасної, яка конваліями пахне, сонцем сяє, — навіть болюче якось.

Чому ті видання мають бути голодні отієї „мамони" смертної, яка обдурює нас, самолюбцями робить?! Невже бодай американська інте-

лігенція не могла б подати світлої руки помочі культурному, позапартійному соборницькому видавництву часописів, які мають таку високу вартість? Достойний редактор має й інші тяжкі життьові проблеми, — невже ми, свідомі справи тут, махнемо рукою та й скажемо: моя хата скраю?

В імені своєму та товаришів, яким ця справа близька до серця, просимо українські Товариства всіх напрямків улаштувати спеціяльні вечірки на фонд „Рідної Мови“ та „Нашої Культури“. Просимо всіх професіоналістів та священиків на американських землях допомогти передплатою та жертвами на фонд „Рідної Мови“ та „Нашої Культури“. Буде сором і то сором великий, коли б ці два журнали довелося з болем великим видавцеві закрити. А ми ж українці, ми ж не любимо бути посоромлені! Та й не будемо, ніколи й ні в чому, коли дамо реальну відповідь на це болюче, таке актуальне — Чому?

Мирослав Ічнянський (Саскатун, Канада).[1]

---

[1] Передруковуємо з американської газети.

Дописи Прихильників рідної мови.

Праця для рідної мови. Високоповажаний Пане Професоре! При цьому додаю листа одного з моїх парафіян і цим хочу показати Вам, що багато українських сердець віддають Вам належну пошану за Вашу велику працю на користь нашого многострадального народу. Володимир-Волинський. 2. V. 1937. Свящ. М. Щироцький.

22. III. 1937. Високодостойний Панотче Миколо! Звертаю Вам випозичені 42 числі журналу „Рідна Мова“ й щиро дякую за позичку. За те, що Ви пильнуєте знайомити парафіян зо всім тим, що людині найпотрібніше, нехай Господь винагородить Вас: бо тільки завдяки Вам я познайомився з цим цінним видавництвом і став його передплатником. Шкода тільки, що так мало між нами людей, які вміють цінити тяжку працю Професора І. Огієнка, а так багато нікчемників, що підставляють ніжку. Не диво... Це доля всіх великих робітників щирих. Вдячний Вам Ваш парафіянин Григір Москалюк.

Щиро дякую за „Рідну Мову“. Уважаю Вашу працю за працю великої ваги в відродженні нашого народу, і так оцінюю її, бажаючи бачити „Рідну Мову“ в руках усіх провідників українського народу на полі релігійному, також чути дійсну українську мову з проповідниць, бо тут вона сіється, немов добре насіння, в душах народу. Бажаю якнайбільших успіхів. Здоровлю сердечно п. Редактора й усіх співпрацівників такої важливої справи. Принц Алберт, Саск. 31. V. 1937. о. П. Кіндрат.

Справа поширення РМ та НК стала неначе моєю власною. Це, здається, тому, що Ви навчили мене найбільш за всіх моїх дотеперішніх учителів, бо Ви навчили мене рідної мови, а вона — найбільша наша цінність! 28. III. 1937. Камінка Стр. Ст. Олійник.

Бажаю Видавництву розвою, а Вам, Пане Професоре, кріпкого здоров'я, витривалости й багато літ прожити. Ваша праця великої вартости, й дуже шкода, що подібну працю не можна було започаткувати ще перед сто роками. Канора в Канаді, 18. III. 1937. о. Іван Григораш.

„Рідна Мова“ для мене — найбільший скарб життя, бо це наша міцна зброя за сучасних обставин. 11. IV. 1937. Vernon Eure, А. Горбацьо.

Бажаю Вам успіху в Вашій праці. Passaic, Дм. Фенканин.

Бажаю Вам багато сил та здоров'я в Вашій так малоціненій, а такій корисній праці. Чесанів, 31. III. 1937. М-р В. Бородач.

Подяка. Прийміть щире спасибі за ту цінну науку, яку дає нам „Рідна Мова“. 2. II. 1937. Alonsa, Канада. о. Йосип Задурович.

Сердечно дякуємо за все й бажаю щасливої праці Видавництву. Городенка, М. Прокіпчик.

Приєднали нам нових передплатників: Інж. Б. Козиренко в Сербії 1, М. Прокіпчик у Городенці 1, Інж. М. Кушніренко 1, В. Підгорецький 1, Свящ. М. Широцький 1.

Працівникам на рідномовній ниві.

Благословенний будь, що взявся в час важкий
За плуга, щоб орати облогову ниву
І сіять чистеє зерно... Надійне жниво!
Засяє сонце, плід зійде у день новий...

Хоч праця ще тяжка, — невпинна, не кінець,
Бо мовні бур'яни покрили край наш рідний,
І ворог засіва кукіль... Нещасний, бідний...
О, Мово! — Непобідна ти! — Плети вінець!...

Благословенний будь! Ори, бо нива ця широка
І сил багато треба в облоговій ниві!..
Ратаю, — вір у перемогу, не забудь!

Народ вспімне, прославить честю, як Пророка,
Всміхнеться Ненька... Люди житимуть щасливо...
І скаже Бог: „Стократ благословенний будь“!

8. VI. 1937. Гр. Домашовець.

»Рідне Слово«.

Уважаємо, що Граматика проф. І. Огієнка повинна знайтися в хаті кожного українця, бо свою мову треба знати й до того ж дуже добре знати. „Волинське Слово“, Луцьке, ч. 20 за 6. VI. 1937.

„Рідне Слово“, ч. II. Щоденник „Новий Час“ з 14. V. 1937 р. пише про цю книжку: „В цій книжці, що призначена — як пише автор у передмові — більше до читання та на практичні вправи для вивчення рідної мови, — говориться

зовсім приступно, а рівночасно справді науково про... (подається повний зміст Граматики). Цю книжку повинен прочитати кожний українець, який має до діла з мовою. Тут навчиться він неодного й не на одно зверне увагу".

„Рідне Слово" ч. I я вже перестудіював, а до II ч. щиро забрався. Я маю майже всі українські граматити, але тільки тепер я зрозумів, що я знаю дуже мало про рідну мову. З того, що я досі вичитав з „Рідного Слова", я скористав дуже багато. Тепер, маючи „Рідне Слово", маєм речеву підставу для вивчення рідної мови. Прийміть щиру подяку за Вашу працю. Чікаґо, 26. V. 19-7. В. М. Шутяк.

З останнім числом „Рідної Мови" одержав „Рідне Слово" ч. II. Підручник дуже пожаданий для кожного, кому українська будучність не байдужа. У нас, не як у всіх інших народів, літературна мова творилась без контролі, немов та лісова дичка без догляду практичного городника, а з цього не можна сподіватись великої користи. Невідповідно зложене речення робить малий вплив на слухача, а як він ще й не розуміє слова, то воно чіпляється його, як горох стіни. Дякую за книжку! Wroxton, Sask. 31. V. 1937. Іван А. Павчук.

Я одержав „Рідне Слово", Дуже цінна книжка. Посилаю за книжку 1 дол. 17. V. 1937. Пленті Саск. Д. Іванків.

Від Адміністрації.

До Прихильників рідної мови. Сердечно просимо всіх наших Прихильників конче подбати про приєднання нам нових передплатників!

Боржників наших видань просимо негайно поплатити Видавництву свої залеглості!

Переклад св. Письма проф. І. Огієнка продається тільки в Біблійнім Товаристві: Warszawa, Aleje Jeruzalimskie 15, Biblijne Towarzystwo. За окремого Євангеліста 15 гр., всі 4 разом — 60 гр. без пересилки.

„Бібліотека Рідної Мови". Видає проф. д-р Іван Огієнко. Містить більші праці, головно підручники й словники для вивчення української літературної мови й для масового поширення серед українського громадянства та шкільної молоді. Уже вийшли такі книжки: Ч. 1: Вчімося рідної мови, 24 ст. Ціна 20 гр., 4 центи. Ч. 2: „Рідне писання" ч. I: Український правопис і основи літературної мови. 146 ст. Ціна 1 зл. (5 корон чеських, 30 леїв рум., 5 фр. франц., 1 марка німецька; поза Европою — 25 центів) з пересилкою. В оправі на 50 гр. дорожче. Ч. 3: „Рідне писання", ч. II. Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних, 156 ст. Ціна 1·50 зл. (8 кор. чеських, 40 леїв рум., 7 фр. франц.; поза Европою 35 центів) з пересилкою. В оправі на 50 гр. дорожче. Як писати для широких мас. 24 ст. Ціна 30 гр. 6 центів. Ч. 4 і 8: „Рідне Слово", Початкова Граматика української літературної мови, ч. I: Фонетика й правопис, 154 ст. Ціна 1 зл. (5 корон чеських, для Америки — 25 центів) з пересилкою. Ч. II: Морфологія й складня, 288 ст., ціна 2 зл., або 10 k. č. чи 50 центів. Ч. 5: Складня української мови, ч. I: Вступ до вивчення складні, 196 ст. Ціна 1·50 зл. або 30 центів. Ч. 6: Сучасна українська літературна мова. 68 ст. Ціна 50 гр. або 10 центів. Розпродана. Ч. 7: Наука про рідномовні обов'язки. 72 ст. Ціна 50 гр. чи 10 цнт. Гроші можна пересилати чеками П. К. О. ч. 27110. Редакція: Warszawa 4, ul. Stalowa 25 m. 10.

Бібліотека „Нашої Культури". Видає проф. д-р Іван Огієнко. Від Адміністрації „Рідної Мови" можна виписати такі видання: 1) Парастас або Велика Панахида, 1 зл. 2) Проф. К. Студинський: П. Й. Шафарик і українці, 30 гр. 3) М-р В. Барагура: Суть і завдання літературної критики, 50 гр. 4) Похорон світських людей, 1 зл. 5) В. Приходько: Повстання Українського Державного Університету в Кам'янці на Поділлі, 1 зл. 6) А. Животко: Українське питання в поглядах представників російської суспільної думки XIX ст., 50 гр. 7) Митр. Діонисій: Євхаристичний Культ в Україні, 25 знімків, 1 зл. 8) Сп. Черкасенко: Вельможна пані Кочубеїха, Історична родинна драма на 4 дії, 1·50 зл.

 — Адреса „Рідної Мови": Warszawa IV, ul. Stalowa 25 m. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл., чвертьрічна 1·50 зл.; за границею в Европі 8 зл., поза Европою 2 дол. річно. Нові передплатники, коли того бажають, дістають »Рідну Мову« від 1 числа: Річник I (без 2 і 3 чисел) 5·00 зл.; річник II, III і IV по 6·00 зл., оправлений по 7·50 зл.; в Европі по 10 зл., поза Европою по 2·35 дол. річник оправлений.
Конто чекове П. К. О. ч. 27.110.

Відповідальний Редактор *П. Грималo-Сідлецький.* Друкарня ОО. Василіян у Жовкві.